

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Pojetí vyjmenovaných slov v učebnicích pro 1. stupeň základních škol

Vypracovala: Růžena Bohatcová
Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph.D.

České Budějovice 2018

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Ivaně Šimkové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady a připomínky a také za ochotnou pomoc při vypracování této diplomové práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 74b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 26. 4. 2018

.....
Růžena Bohatcová

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá pravopisnou problematikou, zejména pojetím vyjmenovaných slov v učebnicích českého jazyka pro 1. stupeň základních škol. Teoretická část práce obsahuje vymezení pojmu pravopis, pravopisné principy a funkce, význam pravopisu a jeho druhy. Výzkumná část diplomové práce obsahuje výzkum týkající se osvojení učiva vyjmenovaných slov žáky základních škol. Praktická část práce se zabývá metodami, formami práce a motivačními hrami, které jsou vhodné pro celkové zvýšení efektivity výuky pravopisného učiva, zejména v učivu vyjmenovaných slov. Součástí diplomové práce jsou také pracovní listy určené žákům základních škol.

ANNOTATION

The dissertation work deals with the issue of grammatical problems, the importance of grammar, especially with the concept of specific set of words in which writing "y" instead of "i" is obligatory. The theoretical part contains the brief summary of the Czech grammar and the function of grammar. The research part of the thesis includes the research concerning knowledge of pupils at primary and secondary school. The practical part focuses on methods, forms of work and motivating games, which are useful for improving the effect of learning the specific set of words. The practical part also contains the worksheets for the pupils of primary and secondary school.

OBSAH

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Pravopis	8
1.1 Pravopisné principy a funkce	8
1.2 Význam pravopisu a jeho druhy	10
1.2.1 Pravopis morfologický	11
1.2.2 Pravopis syntaktický.....	11
1.2.3 Pravopis lexikální	12
1.3 Psaní <i>i, í</i> a <i>y, ý</i> po obojetných souhláskách v pozici mimo koncovku	15
1.3.1 Původ a přehledy vyjmenovaných slov	16
1.3.2 Didaktika vyjmenovaných slov	16
2 Hodnocení a klasifikace.....	19
2.1 Prověřování	19
2.2 Hodnocení	20
2.3 Klasifikace.....	20
2.4 Příprava písemných prací, testů a cvičení	22
2.5 Oprava pravopisu	23
2.6 Přístup učitele k žákům	24
3 Pravopisné nedostatky, chyby a jejich možné odstranění.....	25
3.1 Možné příčiny pravopisných nedostatků a chyb	25
3.2 Vliv PC na pravopis	25
3.3 Edukační využití PC.....	26
4 Učebnice a další učební pomůcky	28
4.1 Učebnice jako učební pomůcka	28
4.2 Cvičení v učebnicích	29
4.3 Pojetí vyjmenovaných slov v učebnicích pro 3. ročník	30
4.4 Metodické příručky	40
4.5 Další učební pomůcky.....	40
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	42
5 Výzkum.....	42
5.1 Stanovení hypotéz	42
5.2 Metody užití při zkoumání	43

5.3 Písemný test a uplatňovaný metodologický postup	43
5.4 Interpretace výsledků	45
5.5 Shrnutí	47
III. PRAKTICKÁ ČÁST	49
6 Náměty a inspirace pro výuku vyjmenovaných slov v hodinách českého jazyka	49
6.1 Činnosti a didaktické hry	50
6.2 Zásobník námětů a činností pro práci s vyjmenovanými slovy	50
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	67
PŘÍLOHA	71

ÚVOD

Naučit žáky pravopis vyjmenovaných slov v průběhu prvního stupně základní školy je velmi obtížný úkol. Během své krátké praxe jsem se u žáků setkala s chybami, které se týkaly především této problematiky. Zajímalo mě, zda by chyby, kterých se žáci dopouštějí, nemohly být spojené s typem využívané učebnice na základní škole. V řadě procvičovacích cvičení různých nakladatelství se žáci občas setkávají se slovy, která v řadě vyjmenovaných slov nejsou uvedena. Rozhodla jsem se tedy zpracovat diplomovou práci zabývající se pojetím vyjmenovaných slov v učebnicích pro 1. stupeň základních škol. Cílem je porovnat informace uvedené k učivu vyjmenovaných slov v učebnicích různých nakladatelství, dále zjistit, do jaké míry žáci učivo vyjmenovaných slov ovládají, a následně vytvořit materiály vhodné pro zvýšení efektivity výuky vyjmenovaných slov.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou, výzkumnou a praktickou. Teoretická část práce je zaměřena na samotné vymezení pojmu pravopis, pravopisné principy a funkce, význam pravopisu a jeho druhy. Pozornost je také zaměřena na pravopisné nedostatky a chyby, dále vliv počítače na pravopis a jeho edukační využití, na opravu a klasifikaci. Část teoretické práce je věnována rozboru učebnic českého jazyka pro 3. ročník celkem třinácti nakladatelství. Teoretická část se věnuje nejen učebnicím, ale také využitím dalších učebních pomůcek.

Výzkumná část obsahuje výzkum skládající se z písemného testu, který byl předložen žákům 3. - 9. ročníků dvou základních škol Pardubického kraje. Zajímalo mě, jak se žáci s daným testem vypořádají. Písemný test vyplnilo celkem 386 žáků a na jeho základě lze říci, že mají žáci jisté rezervy. Výsledek písemného testu se stal východiskem pro tvorbu praktické části, která se skládá z materiálů obsahujících metodické postupy, náměty a aktivity vhodné k využití při výuce vyjmenovaných slov.

Na základě výsledků písemného testu jsem na závěr diplomové práce zařadila pracovní listy s přehledy řad vyjmenovaných slov rozšířených i o oblastní názvy uvedené v učebnicích některých nakladatelství. Pracovní listy obsahují kromě uvedených řad vyjmenovaných slov také slova příbuzná, výklad některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných a homonymní skupiny slov včetně uvedení jejich významů. S pracovními listy mohou žáci pracovat již od třetí třídy, kdy si je zakládají do portfolia. Žáci do pracovních listů tedy mohou kdykoli nahlédnout a mají je k dispozici nejen v hodinách českého jazyka, ale také doma při přípravě do vyučování či při psaní domácích úkolů. V pracovních listech žáci naleznou i slova, která některé učebnice neuvádí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Pravopis

Pravopis je souhrnem obecných pravidel a zásad, do určité míry je jen věcí konvence, ale pro jednotnost psaného jazyka je velmi důležitý (Čechová a Styblík, 1998, s. 171).

Řeč zaznamenáváme psanými znaky, které v našem způsobu písma tvoří písmena a znaménka. Písmena, která používáme, jsou podle své vnější podoby a podle původu latinská a v českém jazyce se původní latinská písmena doplňují písmeny s rozlišovacími znaménky, tedy háčkem, čárkou a kroužkem. Čárka v systému českého jazyka slouží k odlišení samohlásek dlouhých od krátkých a rozdělovací znaménka, jako například tečky, čárky, středníky, dvojtečky, jsou také nezbytnou součástí jazyka.

Pravopis můžeme označit za ustálený způsob, kterým se grafickými znaky zaznamenávají projevy spisovného jazyka (Havránek a Jedlička, 1981). Zásady pravopisné soustavy jazyka slouží k tomu, abychom řeč mohli bez problémů zaznamenat a také k usnadnění vybavování slov při čtení. Grafické zásady, podávány jako pravidla předepisující způsob psaní odlišný od formy zvukové, dělíme na lexikální, morfologické (slovotvorný a tvaroslovný) a syntaktické. (Čechová, 2000, s. 47)

Pravopis nepatří mezi lingvistické disciplíny, je to souhrn konvenčních pravidel, která se mohou měnit. Gramaticky podložená pravopisná pravidla jsou odvozena ze zákonitostí, které jsou popsány jednotlivými lingvistickými disciplínami. Pravopisné jevy tedy nejsou náhodné, vždy je můžeme zdůvodnit. (Höflerová, 2004, s. 58; Höflerová a kol., 2006, s. 14-21)

1.1 Pravopisné principy a funkce

Český jazyk v současné době používá modifikovanou latinku s diakritikou. Abychom pochopili, proč je někdy velmi jednoduché a podruhé naopak složité rozlišit, kdy se vyslovovaná podoba slova liší od psané, je důležité znát pravopisné principy.

Nejvýznamnějším principem je princip fonologický, kombinovaný s principem morfologickým a historickým.

1) fonologický princip

Písmena zaznamenávají ty hlásky, které jsou důležité pro dorozumění (fonémy). Grafický zápis zcela neodpovídá skutečné výslovnosti, jednotlivá písmena a spřežky neodpovídají jednotlivým zvukům, ale fonémům. V českém jazyce ne každý foném označuje jeden grafém, například:

- foném [i] se označuje dvěma grafémy *i* (*i*) nebo *y* (*y*),
- foném [ú] se označuje dva grafémy *ú* nebo *ů*,
- v některých pozicích jako varianta grafému *ě* slouží grafém *e*.

2) morfologický princip

Český pravopis přihlíží k morfologickým a etymologickým zásadám při ohýbání a odvozování slov.

Zůstává nezměněný způsob psaní tvarů téhož slova při změně výslovnosti:

- slova píšeme v souladu s jejich původem (zachováváme psaní dvojího *-nn-* ve slově *panna* bez ohledu na výslovnost),
- nezachycujeme asimilaci znělosti (píšeme *tužka*, ale vyslovujeme [*tuška*]), zachováváme vnitřní stavbu slova (*vítězství*),
- stálá podoba předpon, přípon a koncovek (*bezstarostný*, *bezproblémový*).

3) historický/ tradiční princip

V písmu se udržují i některá písmena ze starších období, i když pro jejich užití již není výslovnostní důvod. Jedná se o psaní *y*, *y* v předponě *vy/vý*, v kořenech slov i koncovkách (obě písmena se vyslovují ve spisovné češtině i většině nářečí stejně).

Princip tradiční se uplatňuje u mnohých přejatých slov. Výslovnost některých přejatých slov se liší od psané podoby, protože si slova zachovávají původní způsob psaní (*interview*, *revue*).¹

Pravopis má **dvě základní funkce**:

Zaznamenávací funkce - vychází z toho, že pravopis má co nejpřesněji zaznamenat slyšené zvuky.

¹ Principy českého pravopisu. *MUNI* [online]. 2015 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2015/ZS1BP_CjC1/um/principy_pravopisu.pdf

Vybavovací funkce - spočívá v tom, že písemný záznam by měl co nejvíce usnadňovat čtení a vybavování stejných myšlenek, jaké měl i autor. Tuto funkci nejlépe splňuje princip morfologický. (Kolářová, Klímová a Hauser, 2012, s. 43)

1.2 Význam pravopisu a jeho druhy

V dnešní době již ve výuce výrazně nepřevažuje tendence podřízení jazykového vyučování pravopisnému výcviku, pozornost je věnována také zvukové stránce jazyka a mluvenému projevu. (Čechová a Styblík, 1989, s. 159). Podle Hausenblase (Čáp, 2009) je memorování pravopisu demotivující. Žák by měl prvně vědět, co chce říci, teprve poté se soustředit na sepsání své myšlenky bez chyb. Názor učitelky prvního stupně Handrychové v článku *Befeleme, Y se veze* je takový, že učivu pravopisu, konkrétně vyjmenovaných slov, je věnován čas na úkor vyjadřování a stylistiky. (Čáp, 2009)

Přestože pravopis ve vyučování českého jazyka nemá nejdůležitější místo, jeho role je stále velmi důležitá. Žáci na základní škole mají dospět k automatizaci pravopisu, tedy k takové dovednosti v psaní, kdy grafické zaznamenávání projevu neodvádí jejich myšlení od věcné stránky projevu. Aby žáci dospěli k automatizaci projevu, je nutný systematický postup. V první fázi je třeba se soustředit na probíraný jev a poté je nutné daný jev procvičovat v širší souvislosti s ostatními jevy. (Čechová a Styblík, 1998, s. 176)

Kvalitní osvojení a užívání jazyka v jeho mluvené a písemné podobě je základním znakem úrovně všeobecné vzdělanosti žáků základní školy, ale i obrazem jejich kulturní úrovně a vyspělosti. (Dolejší, 2005, s. 6) Sama pravopisná pravidla jsou stále chápána jako součást národního dědictví, i když jde především o záležitost konvence. Pro mnohé uživatele PC, kteří se účastní různých internetových diskusí, bývá nezvládnutí pravopisných pravidel indikátorem nedostatečného vzdělání jedince. (Mžourková, 2006, s. 126-132)

V posledních letech je stále více zdůrazňována složitost pravopisného výkonu. U žáků se uplatňuje rozumová úvaha, zraková i verbální úvaha a někdy také motorická paměť. (Svoboda, 1977, s. 174) Žák musí příslušný pravopisný jev analyzovat, srovnat, zhodnotit a rozhodnout se pro jisté řešení. Zároveň využívá vědomostí a dovedností z mluvnice. Podíl mechanického osvojování pravopisného učiva tedy není tak velký, jak bychom mohli předpokládat. Učivo přispívá k rozvoji myšlení, protože při jeho osvojování se uplatňují všechny základní logicko-myšlenkové operace. (Brabcová a kol., 1990, s. 94)

Rozlišování pravopisných jevů podle jejich základní povahy je nutným předpokladem chápání českého pravopisu a jeho účinného nácviku. (Svoboda, 1977, s. 174). Pravopisné jevy třídíme z didaktického hlediska podle toho, je-li určitý způsob psaní založen na vlastnostech kořene, kmene nebo tvaru slova, nebo vyplývá-li z větného vztahu. Z rozličného charakteru pravopisného jevu vyplývá i odlišný přístup k jejich nácviku. Z didaktického hlediska tedy rozlišujeme pravopis morfologický, syntaktický a lexikální.

1.2.1 Pravopis morfologický

S morfologickým pravopisem se na prvním stupni teprve začíná a s většinou jevů se žáci seznamují až v pátém a šestém ročníku. Žáci si musí uvědomit pád jména a přiřadit ho ke správnému deklinačnímu vzoru a také poznat a určit tvar přítomného času u sloves. (Brabcová a kol., 1990, s. 103)

Pravopis morfologický zahrnuje:

- psaní *i, y* v koncovkách podstatných jmen (*cukroví, lípy, čápi*),
- psaní *i, y* v koncovkách přídavných jmen (*veselý chlapec, želví polévka*),
- psaní *i, y* v koncovkách slovesných tvarů přítomného času, respektive pravopis sloves 4. třídy v (*koupí, mizí, vozí*),
- psaní *mě - mně* v tvarech zájmena *já*.

1.2.2 Pravopis syntaktický

Pravopis syntaktický představují jevy, které odrážejí větné vztahy. Tento pravopis je ve výuce zastoupen na obou stupních základní školy, i když více času je mu věnováno na druhém stupni, kdy se prohlubuje znalost o větě jednoduché a všech typech souvětí. (Brabcová a kol., 1990, s. 103)

Žáci vycházejí z přesného určení podmětu, popřípadě jeho základu. Pravidla mluvnické shody se v koncovkách přídavných jmen a příčestí řídí podle vzorů, v nichž samohláska koncovky zřetelně ukazuje na některé mluvnické kategorie řídicího podstatného jména nebo podmětu. Týká se to čísla podstatných jmen mužských životných.

Pravopis syntaktický zahrnuje:

- shodu koncovek příčestí s podmětem (*dívky zpívaly, chlapci kopali*)

- větnou interpunkci:

- a) psaní interpunkčních znamének na konci věty nebo větného celku (*Proč to říkáš? Venku svítí sluníčko.*)
- b) interpunkce ve větě jednoduché (*Maloval barvou zelenou, modrou a červenou.*)
- c) interpunkce v souvětí (*Nepřišel, protože psal úkol.*)
- d) grafický zápis přímé řeči (*Petr říká: „Zítřejede do divadla.“*)

1.2.3 Pravopis lexikální

Pravopis lexikální je spojen s podobou slova, proto bývá také označován jako pravopis slovní. Protože je stabilní a slovo má vždy stejnou podobu, je také někdy nazýván pravopisem statickým. (Hauser a Ondrášková, 1991, s. 52)

Pravopis lexikální zahrnuje psaní *i*, *y* po měkkých, tvrdých a obojetných souhláskách v pozici mimo koncovku, označování kvantity samohlásek, psaní písmene *ě* ve skupinách *dě - tě - ně, bě - pě- vě - mě*, znělých souhlásek na konci a uvnitř slova, skupiny souhlásek, předložky a předpony *s* a *z*, psaní slov přejatých, zkratky a značky, psaní velkých a malých písmen na začátku slov a slovních spojení, pravidla spřežek, pravidla o spojovníku a dělení slov. (Brabcová a kol., 1990, s. 95)

S většinou pravopisného učiva se pracuje již na prvním stupni základních škol. Důvody jsou pedagogicko-psychologické, protože velkou část jevů si žáci osvojují především pamětně a mechanická paměť se v tomto věku velmi dobře rozvíjí.

Pravopis lexikální zahrnuje následující jevy:

a) Označování délky samohlásek

Délka samohlásky je spjata s podobou slova nebo jeho tvarem. Je třeba žáky upozornit na rozdíl v záznamu krátké a dlouhé samohlásky, kdy označení délky samohlásky může změnit význam celého slova (*páni - paní, radí - rádi, dráha - drahá*).

Téma je učivem 2. ročníku a probírá se v souvislosti s výslovností. (Brabcová a kol., 1990, s. 98) Podmínky správného označování délky jsou:

- 1) sluchové rozlišování délky a krátkosti
- 2) znalost spisovné podoby slova

U psaní dlouhého *u* využíváme dvojích diakritických znamének, čárky a kroužku, a pro jejich užití je rozhodující umístění samohlásky ve slově. Zpočátku výcviku

zařazujeme slova, ve kterých je *ú* na začátku slov (*úroda, údolí*), později zařazujeme *ů*, které se nachází uprostřed a na konci (*sůl, dolů*) slov. Ve vyšších ročnících dochází k doplnění informací o slova přejatá a o způsobu psaní slov typu *zúčastnit se, trojúhelník*.

b) Psaní písmena ě

Psaní písmena *ě* ve skupinách *dě - tě - ně, bě - pě - vě - mě*, například ve slovech *těsto, město, pěvec, běžec* a dalších.

Základní poučení o pravopisu slabik obsahujících písmeno *ě* probíhá ve druhém ročníku, kdy výcvik není ukončen, ale je doplněn a procvičen v ročníku čtvrtém (*-bje-, -vje-*) a pátém. (Brabcová a kol., 1990, s. 99-100)

c) Psaní znělých a neznělých souhlásek na konci a uvnitř slov

Psaní znělých a neznělých souhlásek na konci a uvnitř slov je učivem nutným k osvojení vědomosti, že výslovnost některých souhlásek na konci a uvnitř slova se liší od psané podoby slova, a dovednosti, která se týká nalezení vhodného tvaru slova k odůvodnění psané podoby (nalezení jiného tvaru slova). Některá slova si však musí žáci osvojit pamětně (*až, když, ačkoliv*).

Výcvik je zařazen do druhého ročníku, pokračuje dále ve třetím ročníku a v pozměněné podobě se s ním žáci setkávají ještě ve čtvrtém ročníku (psaní předpon a předložek).

d) Dělení slov na konci řádku, pravidla o spojovníku

Slova na konci řádku se mohou dělit podle slabik, nebo podle morfemického skladu slova. V souhláskových skupinách, u kterých je šev nejasný, je možné více než jedno řešení.

Žáci na prvním stupni dělí slova podle slabik a v pozdějších ročnících také podle stavby slova (předpona, kořen, přípona).

e) Psaní velkých a malých písmen na začátku slov a slovních spojení

Výcvik psaní velkých a malých písmen začíná ve druhém ročníku a postupně pokračuje dále až do pátého ročníku.

Žáci by si na prvním stupni měli osvojit základní rozdíl mezi obecným a vlastním jménem, psaní jmen osob, zvířat, jednoslovných jmen měst, vesnic, hor a řek a jim známá

jména národů a jejich příslušníků, víceslovné názvy zemí a států, institucí, měst, vesnic, hor, pohoří a řek.

f) Psaní slov přejatých

Psaní slov přejatých je do výuky průběžně zařazováno již od druhého ročníku, protože psaná podoba přejatých slov je někdy v rozporu s poučkami o českém pravopisu (*di, ti, ni x dy, ty, ny - diktát, dieta*).

g) Psaní předložek a předpon s a z

Psaní předložek a předpon *s* a *z* navazuje na učivo o párových souhláskách, slovních druzích, tvoření slov a o vyjmenovaných slovech. Výcvik psaní předložek a předpon má několik fází:

1. Naučit žáky rozlišovat předložky a předpony, zvláště v psaném textu.
2. Naučit žáky správnému psaní předložek a předpon, jejichž koncové znělé souhlásky se vyslovují nezněle.
3. Naučit žáky psát slova s předponou *vy-*, *ob-*, *v-*. (Brabcová a kol., 1990, s. 102)

h) Zkratky a značky

Některá často vyskytující se slova i slovní spojení se v psaných projevech různými způsoby zkracují, jako například *sv. (svatý)*, *př. n. l. (před naším letopočtem)* a další. Se zkratkami a značkami se žáci setkávají postupně, v závislosti na probíraném učivu.

ch) Pravopis spřežek

Spojení podstatných jmen, zpodstatnělých jmen přídavných, zájmen, číslovek a příslovcí s předložkami někdy nabývají platnosti prostých příslovcí. Tento přechod bývá pravopisně vyjádřen tím, že se uvedená spojení píšou dohromady (*nahoře, zprava, nalevo*).

S pravopisem spřežek se začíná již na prvním stupni základních škol, učivo je poté prohloubeno na stupni druhém.

i) Psaní souhlásek

Ve spisovné výslovnosti se některé skupiny souhlásek někdy zjednodušují nebo jinak pozměňují, ale v písmu zůstávají většinou beze změny. Vyslovované souhlásky tedy nezaznamenáváme vždy příslušnými písmeny.

Žáci se s psaním skupin souhlásek setkávají již na prvním stupni, například ve slovech *měkký, kamenný* a dalších.

j) Psaní *i, í* nebo *y, ý* v základech a slovtvorných morfémech

S učivem se začíná ve druhém ročníku a postupně se přidávají další znalosti. Do této kategorie patří:

- psaní *y, ý* po tvrdých souhláskách (*chytrost, ryč, tyč*) ve slovech domácích,
- psaní *i, í* po měkkých souhláskách (*žito, šiška, jizva*) ve slovech domácích,
- psaní *i, í* a *y, ý* ve slovech cizích, podle původního pravopisu,
- psaní *i, í* a *y, ý* po obojetných souhláskách v pozici mimo koncovku (*pýcha, vidět, bydlet*) ve slovech domácích.

1.3 Psaní *i, í* a *y, ý* po obojetných souhláskách v pozici mimo koncovku

Po souhláskách obojetných, *b, f, l, m, p, s, v, z*, píšeme buď měkké *i, í*, nebo tvrdé *y, ý*. Máme-li napsat po obojetné souhlásce měkké *i, í*, nebo tvrdé *y, ý*, musíme nejprve zjistit, ve které části slova se tato samohláska nachází. *I, í* a *y, ý* se může nacházet v předponě, v kořenu, v příponě nebo v koncovce. V koncovce se *i, í* a *y, ý* po obojetných souhláskách vyskytuje v koncovkách podstatných jmen, přídavných jmen, sloves v přičestí minulém a v osobních koncovkách sloves.

Psaní *i, í* a *y, ý* v předponě, kořenu a příponě:

- V předponě *vy, vý* píšeme vždy tvrdé *y, ý*.
- V kořenu píšeme po obojetných souhláskách většinou měkké *i, í*. Jen v tzv. vyjmenovaných slovech a v slovech s nimi příbuzných (která mají stejný kořen jako slova vyjmenovaná a jejichž významy spolu souvisí) píšeme tvrdé *y, ý*.
- V příponě píšeme po obojetných souhláskách měkké *i, í*. Výjimku tvoří jen několik slov v řadě vyjmenovaných slov, jako je například *slep-ýš, kop-yto, brz-y, Ruz-yně*. (Dolejší, 2006, s. 33)

1.3.1 Původ a přehledy vyjmenovaných slov

Obojetnost souhlásek souvisí s historickým vývojem češtiny, a to s výslovností. Výslovnost samohlásky označené *i* a *y* je v současné češtině stejná, přestože v některých nářečích můžeme nalézt rozdíly. Ve staré češtině však byl rozdíl mezi nimi slyšitelný a nebylo nutné vytvářet soupis slov s *y*. Rozdíly ve výslovnosti *i* - *y* se vytrácí v době husitské, v písmu se *i* - *y* dochovalo dodnes. Jiným způsobem než zapamatováním řad vyjmenovaných slov již nepoznáme, že se v nich píše *y*. (Pravdová a Svobodová, 2014, s. 43)

Vyjmenovaná slova jsou domácí slova, v jejichž kořenech, výjimečně i v příponě, se píše po obojetných souhláskách *y/ý*. Toto *y/ý* píšeme také ve slovech odvozených.

Vyjmenovaná slova jsou součástí *Pravidel českého pravopisu* a v průběhu 20. století byl jejich seznam postupně doplňován, nebo z něj byla některá slova vyřazena.

1.3.2 Didaktika vyjmenovaných slov

Ve druhém ročníku se ukončuje učivo o psaní *i*, *y* po tvrdých a měkkých souhláskách. Od třetího ročníku se začíná s učivem o psaní *i*, *y* po obojetných souhláskách. Žáci si mají osvojit ucelené řady vyjmenovaných slov, získat dovednost správně psát *i*, *y* po obojetných souhláskách mimo koncovku ve vyjmenovaných slovech, ve frekventovaných slovech příbuzných a umět psaní *i*, *y* zdůvodnit.

Zapamatování řady slov je podpořeno rytmickým uspořádáním slov, nápomocí může být také zařazení slov příbuzných do řady vyjmenovaných slov, jejichž slovtvorná souvislost se slovem vyjmenovaným by nemusela být žákům jasná, například u slov *bydlit*, *obyvatel*, *dobytek*. Naopak z řady byla vypuštěna některá méně frekventovaná slova, jako je například *plytký*, *vlys*, *vyza*. Žáci si jejich pravopis osvojují izolovaně, ne v řadě vyjmenovaných slov.

Kromě osvojení řad musí žák pochopit rozdíl mezi pojmy: slovo vyjmenované, tvar slova, slovo příbuzné.

V počátečním procvičování se snažíme vyhnout tomu, aby se do těsné blízkosti dostala slova jako *sýrový/sírový*, *sypat/sípat*, *opylovat/opilovat* a další. V první etapě výcviku se soustředíme pouze na výrazy základní, neodvozené. (Brabcová, a kol., 1990; David, 2001)

Teprve po důkladném osvojení si výrazů základních následuje práce se slovy odvozenými, příbuznými. Osvojování řady vyjmenovaných slov probíhá postupně po třech základních liniích. První je pamětní osvojení, druhou je vybavování výrazu v paměti v okamžiku aktuálního využití, třetí je aktuální užití v psaném projevu.

Pro určení, jaké *i/y* se ve slově píše, je nutné zvládnutí následujícího algoritmu.

Je to slovo vyjmenované?

- **Ano.** Napíšeme *y, ý*.
- **Ne.** Je to slovo **příbuzné** s vyjmenovaným?
 - **Ano.** Napíšeme *y, ý*.
 - **Ne.** Napíšeme *i, í*.

Žák podle algoritmu řešení hledá, rozhoduje se, jaké *i/y* ve slově má napsat. Zdůvodnění by mělo být přesné již od začátku výcviku. Učitel by měl dbát na dodržování této zásady, i když zpomaluje práci.

Podle Brabcové (1982, s. 101-102) musíme při výuce této problematiky respektovat následující zásady:

1. současně cvičíme slova s *y/ý* a *i/í*,
2. pravopis vyjmenovaných a příbuzných slov se cvičí současně,
3. nepravá homonyma cvičíme nejprve ve dvojicích, aby byl rozdíl lexikálních významů

dobře znatelný,

4. těžiště výcviku tvoří souhrnná cvičení,
5. ve třetím ročníku se soustředíme na osvojení algoritmu,
6. ve čtvrtém ročníku procvičujeme osvojení postupu, uvádíme více příbuzných slov,
7. v pátém ročníku procvičujeme, uvádíme další příbuzná slova, popřípadě vlastní názvy

žákům blízké,

8. dbáme na vhodné aktivizující metody, protože vzhledem k charakteru učiva hrozí nebezpečí stereotypnosti.

Na základě výkladu učiva je třeba žákům stanovit přesný, správný, úplný a zároveň nejúspornější postup při odůvodňování pravopisného jevu. Je-li odůvodňování nadbytečně složité, žáci se je budou snažit zjednodušit. Mnohdy si vytvářejí vlastní zjednodušený postup na základě odpozorovaných typických příkladů, ale i nahodilých

znaků, se kterými si při řešení prvních, snadnějších příkladů vystačí. (Sedláček, 1995, s. 5-6) Abychom se vyhnuli tomuto nebezpečí, je třeba před napsáním slova aplikaci stanoveného postupu důsledně vyžadovat.

Pamětná znalost řad vyjmenovaných slov bohužel není zárukou, že žáci tento pravopisný problém zvládli. Účinný může být pouze specifický nácvik slov opravdu frekventovaných. „*Vyjmenovaných slov je asi 70, z toho ale jen 25 je opravdu frekventovaných.*“ (Sedláček, 1995, s. 6-7) 8leté až 10leté děti s jazykem nemají téměř žádné zkušenosti a jejich slovní zásoba je poměrně chudá. Zvládnutí psaní *y* ve vyžadovaném velkém množství neznámých a často jim nic neříkajících slovech představuje nepřekonatelný problém. Jazyk se velmi rychle vyvíjí a některá slova, ještě před krátkým časem používaná, se pomalu stávají archaizmy a výuka to nezohledňuje. (Křivská, 2011/2012, s. 22-25)

Slov s vyjmenovanými slovy příbuzných je asi 1000, ale jejich psaní by nemělo být zvláštním problémem, bude-li se opírat o znalosti tvoření slov. Nutné je tedy stále využívání poznatků z nauky o tvoření slov a také rozlišování příbuznosti jazykové a mimojazykové (biologické: *hlemýžď - slimák, kobyla - klisna*). Důležité je ukázat, že mezi tvary *slíbil, líbil se, chlubil se* a slovesem *být* není významová souvislost. Nejde zde ani o *í* v kořeni slova, ale o *í* v příponě (*slíb-i-l*). (Sedláček, 1995)

2 Hodnocení a klasifikace

Hodnocení a klasifikace žáků v českém jazyce je činnost velmi důležitá a odpovědná, ale také velmi obtížná. Hodnocení a klasifikace mají především úkol kontrolní, tedy zjistit kvalitu a kvantitu zvládnutí učiva. Další, regulativní úkol, ověřuje vhodnost užitých způsobů při probírání učiva. Informativní úkol informuje žáka, rodiče žáka, učitele, školské orgány o výsledcích jednotlivců, popřípadě o výsledcích celé třídy. Samozřejmě mají hodnocení a klasifikace také úkol výchovný, jehož cílem je motivovat žáka ke zvýšení studijního úsilí a zvýšit efektivnost žákova učení. Cíle diagnostického a prognostického hodnocení pak mají pomoci poznat schopnosti a zájmy žáka, poznat možnosti dalšího uplatnění žáka v dané oblasti. (Čechová a Styblík, 1998, s. 61-62; Dokoupilová, 2010, s. 41-45)

2.1 Prověřování

Nedílnou součástí vyučovacího procesu je diagnostická činnost učitele, prověřování, které je podkladem pro hodnocení a klasifikaci. Po procvičování a opakování učiva obvykle následuje etapa prověřování, ověřování a klasifikace.

Prověřování učiva z mateřského jazyka by nemělo být soustředěno do delších časových úseků a učitel by se měl vyvarovat navození zkouškové atmosféry ve třídě. Učitel dává možnost žákům, aby ukázali, čemu se naučili. Ústní prověřování zpravidla není soustředěné na jednoho žáka, probíhá formou pozorování při rozhovoru zaměřeném na opakování. Na otázky zaměřené k prohloubení znalosti učitel vyvolává většinou žáky schopnější, ale otázku klade vždy celé třídě.

K písemnému prověřování slouží velmi dobře dosud neprobraná cvičení v učebnici, pracovních sešitech, různé pracovní listy, které si učitel vytvoří sám pro svoji potřebu. (Brabcová a kol., 1982, s. 58-59)

V současné době na mnohých školách převládá trend cvičit pravopisné jevy na tzv. doplňovačkách. Tento způsob ušetří mnoho času a usnadní učiteli opravování.

Jednou z nejstarších metod nácvičku pravopisu a psaní je také metoda opisování, která má význam pro uvědomování si vztahu mezi psanou a zvukovou podobou slova.

Jelínek (1979) poukazuje na fakt, že se nejedná o mechanickou činnost, ale analytickou, srovnávací a syntetickou činnost, kdy si žák zároveň cvičí i zrakovou paměť.

Další podobnou metodou je psaní diktátů, kde však někteří pedagogové a psychologové poukazují na problematičnost diktátů. Například psycholožka PhDr. Jana Nováčková poukazuje na proces fixace, který probíhá, dopustíme-li se chyby. Prosazuje, že výhodnější je raději nepsat nic, nejsme-li si jistí, že je výsledek správný. Vychází z předpokladu, že chybami se žák učí právě ty chyby. (Kratochvílová, 2006, s. 16-19)

2.2 Hodnocení

Na prověřování velmi často navazuje hodnocení. Hodnocení je určitým protějškem motivace a samo o sobě je motivačním činitelem. Jedná se o vyjádření učitele o tom, do jaké míry a jak žák učivo zvládl a jakých výsledků se mu podařilo dosáhnout. Hodnocení může být adresováno:

- celé třídě
- skupině
- jednotlivcům

Hodnocení celé třídy je nezbytné v závěru každé vyučovací hodiny. Hodnocení skupiny a jednotlivců se uplatňuje po skončení jednotlivých úseků vyučovací hodiny, například po skončení práce ve skupině, samostatné práce. Hodnotíme často, a to zejména slovně. Hodnocení však může mít i podobu gesta, mimiky, postoje učitele. (Brabcová a kol., 1982, s. 59-62)

2.3 Klasifikace

Klasifikace je shrnující hodnocení vyjádřené klasifikačním stupněm. Spolu s hodnocením má mít funkci výchovnou, ne pouze informativní.

Učitel musí průběžně získávat co nejobjektivnější výsledky o výsledcích své práce i jednotlivých žácích, aby mohl zaměřit své úsilí na nápravu případných nedostatků. (Čechová a Styblík, 1989, s. 62)

Předmět českého jazyka zahrnuje několik složek, a to jak jazykové vyučování, tak čtení a sloh. Jazykové vyučování zahrnuje kromě pravopisu a mluvnických vědomostí také

úroveň ústního projevu, čtení se týká nejen čtenářské techniky, ale i dovednosti pracovat s textem, literárních vědomostí. Významnou složkou českého jazyka je sloh, který obsahuje stránku jazykovou, stylistickou a estetickou. (Brabcová a kol., 1982, s. 60-63)

Prospěch žáka se klasifikuje podle stupnice, ve které se v souladu s požadavkem přiměřenosti věku žáka hodnotí:

- kvalita vyjadřování,
- znalost předepsaného učiva a stupeň jeho ovládnutí,
- dovednost aplikovat znalosti v praxi,
- soustavnost a aktivita v práci, projevovaný zájem o předmět.

Učitel může využít následující klasifikační stupnici s podrobně definovanými parametry podle Čechové a Styblíka (1989, s. 65-67) k vyjádření úrovně žáka.

Stupeň 1 - výborný

Žák má vyspělou jazykovou kulturu, vyjadřuje se přesně, výstižně, plynule a jazykově správně ve formě ústní i písemné. Ovládá učivo na úrovni předepsané osnovami.

Samostatně, pohotově řeší úkoly a zobecňuje poznatky. Pracuje soustavně, aktivně po celé jazykové období, projevuje zájem o daný předmět.

Stupeň 2 - chvalitebný

Žák má uspokojivou jazykovou kulturu, v podstatě se vyjadřuje výstižně, plynule a jazykově správně, ale ne zcela přesně a s jistotou ve formě ústní i písemné. V podstatě ovládá učivo předepsané osnovami, ale občas se dopouští nepodstatných chyb.

Pracuje soustavně po celé klasifikační období, samostatně řeší úkoly, občas s drobnými nedostatky. Má zájem o předmět.

Stupeň 3 - dobrý

Žák má přijatelnou jazykovou kulturu, vyjadřuje se srozumitelně, někdy méně výstižně a ne vždy plynule, někdy nepřesně a nejistě formou ústní i písemnou. Průměrně ovládá učivo na úrovni předepsané osnovami. Dopouští se chyb, ale za vedení učitele je dovede odstranit.

Samostatné úkoly řeší s obtížemi, na jednotlivé otázky odpovídá celkem správně. Jeho práce je buď průměrná bez výkyvů, nebo zčásti velmi dobrá, ale s výkyvy. Ty se projevují i v jeho střídavém vzestupu a poklesu zájmu o předmět.

Stupeň 4 - dostatečný

Žák má jazykovou kulturu se závažnými nedostatky, vyjadřuje se málo výstižně, nepřesně, nejistě a dopouští se chyb ve formě ústní i písemné. V obrysech učivo dané osnovami ovládá, ale s mnohými chybami, které i za pomoci učitele stěží napravuje.

Samostatně úkoly většinou neřeší úspěšně, odpovídá pouze na některé otázky učitele. Má malý zájem o studium, často pracuje nesvědomitě a nesamostatně.

Stupeň 5 - nedostatečný

Žák má nízkou jazykovou kulturu, jeho ústní a písemný projev nebývá přesný, výstižný, plynulý jistý a správný.

Neřeší samostatné úkoly a na otázky učitele převážně neodpovídá správně. Neovládá normu spisovného jazyka na úrovni dané učebními osnovami.

Uvedená klasifikační stupnice může sloužit učitelům jako schematický podklad, který však nelze používat mechanicky, ale s odpovědným uvažováním, protože u každého žáka se projevuje v jednotlivých parametrech různá úroveň. (Čechová a Styblík, 1989, s. 65-67)

2.4 Příprava písemných prací, testů a cvičení

Písemné prověřování znalostí, schopností a dovedností žáků může mít řadu podob. Učitel by si nikdy neměl vystačit s jednou či dvěma variantami, protože i v každodenním životě jsou naše schopnosti a dovednosti prověřovány mnoha způsoby. Čím pestřejší budou metody písemného prověřování, tím větší získá učitel jistotu, že žáci probíranou látku pochopili a budou schopni ji dále uplatnit.

Práce na přípravě písemných prací, testů a cvičení je náročná a vyžaduje, aby byl pedagog ve svém oboru dobrým znalcem, metodikem i psychologem. Písemné prověřování by pro žáky mělo být výzvou. Variabilita v písemném prověřování zajistí, že si žák zvykne na různé formy prokazování svých znalostí a dovedností a nebude se cítit ohrožen tím, že je dotazován jiným způsobem. (Dokoupilová, 2010, s. 35)

Nabízí se celá škála způsobů písemného prověřování:

- **didaktický test**, jehož pravidelné využívání ve výuce žáci ocení zvláště u srovnávacích testů;
- **pracovní listy**, ve kterých má žák za úkol odstraňovat stylistické nebo jazykové nedostatky;
- **logické řady**, kde žák například v řadě slov podtrhne slovo, které do ní nepatří;
- různé typy **cvičení a doplňovací tabulky**, do kterých žáci vpisují pojmy, znaky nebo souvislosti.

Výsledná klasifikace žáka založená na různorodém prověřování jeho práce má mnohem větší vypovídací hodnotu než hodnocení vycházející z několika testů stejného typu. (Dokoupilová a kol., 2010, s. 36-39)

2.5 Oprava pravopisu

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, učitel žáky prověřuje, hodnotí a klasifikuje. Ke správnému vývoji a upevnění pravopisu je třeba trénovat a tento trénink s sebou nese velké množství textů k opravování.

Učitel opravuje projevy žáků ústní i písemné, zvláště diktáty kontrolní. K vyznačování chyb v textu učitel užívá korekturních znamének. Vyučující může podtrhnout přímo chybné písmeno nebo slovo, v němž je chyba. Může také podtrhnout řádku s chybným jevem, kdy pak žák sám hledá, kde se dopustil chyby. (Brabcová a kol., 1982, s. 62)

U cvičných diktátů mohou provést kontrolu žáci sami sobě, popřípadě sobě navzájem, mohou opravovat podle tabule, nebo podle předlohy v učebnici. Vhodné je, aby se poté žák k opravenému textu podepsal. Takové opravování vede k pozorné a přesné práci, pěstuje pocit zodpovědnosti za provedenou kontrolu.

Z hlediska pravopisného výcviku je důležité, aby si učitel vedl evidenci chyb. Může pak zadávat zvláštní cvičení podle potřeby. Žáci si sami mohou zaznamenávat chyby, kterých se dopustili, do zvláštních sešitů „chybníčků“. (Brabcová a kol., 1990, s. 107)

Stupnice známek musí pamatovat na to, že každý klasifikační stupeň musí mít určité rozpětí v počtu chyb. Pro 3. ročník lze doporučit následující stupnici podle Brabcové (1990, s. 108).

- 1: 0 - 1 chyba
- 2: 2 - 4 chyby
- 3: 5 - 8 chyb
- 4: 9 - 12 chyb
- 5: 13 a více chyb

Učitelé si samozřejmě mohou stanovit vlastní rozpětí chyb pro klasifikační stupnici. Vhodné je při známkování zvažovat různé faktory, jako je například doba expozice učiva, náročnost testu, potenciál dítěte apod.

2.6 Přístup učitele k žákům

Všichni žáci nemají stejné předpoklady k dosažení náročných cílů, které před ně staví vyučování českému jazyku, a nepracují ani se stejným úsilím a zájmem. Příčiny zaostávání žáků mohou být různé a nemusí pouze souviset s tím, že žák se neučí, anebo není nadaný. Někdy se mohou nepříznivě projevit nedostatky z nižších tříd, zdravotní stav žáka a podobně. Někteří žáci také mohou ztratit zájem o předmět po počátečních neúspěších nebo mohou mít negativní vztah k učiteli českého jazyka.

Učitel by měl všemi silami zabraňovat žákovu neprospěchu. Měl by umět včas zjistit zaostávání žáků. Výsledky kontroly a hodnocení učitelé ukazují, na co by měl u jednotlivých žáků zaměřit pozornost. Učitel by měl vědět, co který žák neumí, v případě potřeby si o tom vytvářet jednoduché záznamy a zjištěné konkrétní nedostatky plánovitě postupně odstraňovat.

Důležité je přistupovat ke slabším žákům taktně, povzbuzovat je pochvalou a podněcovat jejich zájem o lepší výsledky na základě těchto drobných úspěchů. Žáci by měli mít pocit spravedlnosti v hodnocení. (Brabcová, 1990; Čechová a Styblík, 1989)

3 Pravopisné nedostatky, chyby a jejich možné odstranění

Přes veškerou snahu a čas pedagogů, které pravopisnému výcviku ve škole věnují, nemusíme být s výsledky výuky vždy spokojeni. Cestou ke zlepšení je uvědomění si příčin pravopisných nedostatků.

3.1 Možné příčiny pravopisných nedostatků a chyb

Příčiny pravopisných nedostatků mohou spočívat v nedostatečné mluvnické přípravě, například ve slovtvorbě, v rozhraničování vět, nebo v nedostatečné pravopisné přípravě. Žáci neznají dobře pravopisná pravidla, pletou je, neosvojí si dostatečně algoritmus, nezvládnou jevy určené k zapamatování. Špatné výsledky ve škole bývají způsobeny nejčastěji právě nedostatečným osvojením systému jazyka. (Bičíková, 2006, s. 1)

Někdy může být příčinou chyby věcná neznalost, například u vlastních jmen, nebo nepochopení lexikálního významu slova. Neúspěch může být způsoben i nedostatky v mechanismu vybavování, kdy žák jev nedokáže ve správném okamžiku uplatnit, přestože ho zná. (Brabcová a kol., 1990, s. 108)

Chyby v diktátech či pravopisných cvičeních mohou být také způsobeny žakovou nepozorností při psaní, nebo mohou být zapříčiněny specifickými poruchami učení.

3.2 Vliv PC na pravopis

Elektronická komunikace, fenomén posledních desetiletí, do které bychom zařadili například esemesky, e-maily, internetové chaty, diskuse, blogy a užívání různých sociálních sítí, má na pravopis bezpochyby velký vliv. Elektronická komunikace se odlišuje výrazným posunem k mluvenosti, spontánním utváření vlastních norem psanosti. (Čmejrková, 1997) V současné době stále ještě řada pisatelů užívá psaní bez diakritiky. Někdy se objevuje také psaní spřežkové vedené snahou se diakritice vyhnout, jako například ve slově *shtesti – štěstí*. (Čmejrková, 2003; Kolský, 2005/2006)

Dalším jevem, který běžně vzniká v textech v prostředí elektronické komunikace, je iterace grafémů, zejména takových, které lze prodloužit v reálné mluvě, tedy samohlásek

(*ahoooooj*) a souhlásek trvacích (*nevíššš*). Pisatelé se k jejich užití uchylují v případech, kdy chtějí textu dodat emocionální nádech. Texty elektronické komunikace často obsahují také velké množství překlepů nebo zdvojování grafémů. (Čmejrková, 1999)

Nespisovné prvky pronikají do textů bezděčně (Jandová, 2006), ale někteří pisatelé nespisovnost využívají zcela záměrně jako prostředku sebeprezentace. Styl textů vznikajících v prostředí elektronické komunikace bývá charakterizován spontánností, neformálností, vazbou na komunikační situaci. Podle Hausenblase má i nezávaznost v chatech a na mobilech svá pravidla. „Děti vědí, že když píšou myška bez háčku, že tam má být myška.“ (Čáp, 2009)

3.3 Edukační využití PC

Ke zkvalitnění pravopisné výuky je nutno dostatečně zpevňovat a procvičovat učivo. Je třeba si uvědomit, že až třetinu poznatků žáci zapomínají krátce po osvojení. Opakování by tedy mělo být do výuky zařazeno krátce po výkladu, poté po delším intervalu a nakonec po dlouhém intervalu. Opakování má být výběrové, prohlubující, aktivní a systematické. Poznatek musí být aplikován na cvičeních, která tvoří pravopisný systém. (Brabcová a kol., 1990, s. 108)

K procvičení většinou učitelé základních škol používají učebnice, pracovní listy, a pokud škola má dostatečné vybavení, používají také počítač.

Na školách je možné používat různé výukové programy, materiály vhodné k práci na interaktivní tabuli, ať už vlastnoručně vypracované učitelem, nebo stažené z webových stránek, digitální učební materiály.

V současné době můžeme také na internetových stránkách najít mnoho cvičení k procvičení vyjmenovaných slov, přičemž existují cvičení, která procvičují vyjmenovaná slova různým způsobem, například procvičení pomocí obrázků, klasické doplňování *i*, *y*, přiřazování *i*, *y* k obrázkům, procvičování vyjmenovaných slov formou pexesa a další.

Možné webové stránky k procvičení vyjmenovaných slov online:

- kaminet.cz
- skolakov.eu
- brumlik.estranky.cz
- trida-u-mufa.webnode.cz
- diktaty.cz

Každý učitel českého jazyka má své oblíbené stránky, které používá pro výuku. Nemusí ale volit pouze stránky k procvičování učiva, vhodné je žákům doporučit stránky obsahující pravopisná pravidla a naučit žáky tyto stránky používat. (Bajer, 2015)

Žáci mohou například využívat:

- pravidla.cz
- prirucka.ujc.cas.cz
- mojecestina.cz

Protože v současné době tráví žáci na internetu poměrně značnou část svého času, je vhodné jim ukázat, co všechno můžeme využít. Žáci si tímto způsobem mohou zvyknout užívat internetové stránky k procvičování látky, vyhledávat pravopis slov, kterým si nejsou zcela jistí, využívat tak informační technologie v plné míře.

4 Učebnice a další učební pomůcky

Učitelé mají v současné době k dispozici velké množství materiálů, které lze využít ve výuce českého jazyka. Mezi základní materiály vhodné pro výuku patří učebnice, metodické příručky, pracovní sešity a další vizuální i audiovizuální pomůcky. Volba pomůcek závisí z velké části právě na učiteli. Měl by tedy být dobře seznámen s co největším množstvím dostupných materiálů a pomůcek.

4.1 Učebnice jako učební pomůcka

Učebnice na základních školách slouží jako základní prostředek k realizaci přijatelné koncepce jazykového vyučování a jsou v souladu s učebními osnovami. Jazykové vyučování se o učebnici opírá a učebnice tvoří nejčastěji užívanou učební pomůcku. Učebnice jsou prokomponovány vertikálně, učivo vyššího ročníku navazuje na učivo ročníku předcházejícího, nemění se jeho pojetí ani terminologie. (Čechová a Styblík, 1998, s. 69)

Učebnice jsou formálně rozčleněny na kapitoly tvořící samostatné tematické celky, témata se potom dále člení na jednotlivé lekce. Současné učebnice jsou komplexní, knihy obsahují výchozí texty, tedy jazykový materiál pro vyvození pojmů a pouček, výklad učiva ve formě pouček a cvičení. (Brabcová a kol., 1990, s. 69) Úvodní části knih jsou věnovány opakování učiva z předcházejícího ročníku a tematické celky tvoří soustava cvičení. Většinou patří ke cvičením několik úkolů, a to buď ze stejné jazykové roviny, které sledují jeden výchovně vzdělávací cíl, nebo úkoly z různých jazykových rovin, které sledují různé cíle. Často jsou pokyny ke cvičením uvedeny v učebnici pouze částečně, doplňující informace bývají obsaženy v metodických příručkách.

Úkolem učebnic je realizovat požadavky učebních osnov, přesto ale nemohou stejně vyhovovat každému kraji, každé třídě, a tím méně každému jednotlivému žákovi. Sama učebnice nemůže vyučovací proces individualizovat. To je úkolem učitele. Učebnice dává k individualizaci pouze podklad a podněty, tedy obsahuje taková cvičení různé obtížnosti, která učitel využívá nejen se zřetelem k výukové etapě, ale také se zřetelem k dané třídě, popřípadě jednotlivým žákům. Učitel by se neměl odchylovat v pojetí

základního učiva od učebnice, ale může měnit poznávací postup, kterým se k poznatkům dospívá. (Svoboda, 1977, s. 78-79)

Podle Metelkové Svobodové (2008, s. 33) učebnice také může pomoci při uplatňování komunikačního principu ve výuce českého jazyka, a to:

1. vhodnou volbou témat, kdy výchozí texty přímo motivují žáky ke komunikaci;
2. komunikačně využitelnými cvičeními, která jsou připojená k výchozím textům;
3. zadáváním úkolů žákům v podobě blížící se rozhovoru s žáky, například v podobě otázek, výzev.

Učitel českého jazyka by měl být seznámen s určitými kritérii, která je třeba sledovat při výběru nové učebnice. Tedy posoudit problematiku výběru učebnic jak z hlediska současných didaktických tendencí, tak z hlediska požadavků kladených RVP ZV. Zvláště autoři učebnic by si měli uvědomit, že kvalitní učebnice by neměla vést žáky pouze k pasivnímu přejímání nových informací, ale měla by žáky podněcovat k aktivitě a ke snaze dojít na základě přeložených informací k novým poznatkům či pravidlům. (Metelková Svobodová, 2008, s. 33)

4.2 Cvičení v učebnicích

V posledních letech jsou téměř všechna cvičení v učebnicích tvořena souvislými slohovými útvary a poměrně značnou část učebnic představují cvičení složená z jednotlivých vět a souvětí, která k sobě po stránce větného obsahu nijak nepatří. Ze stylistického hlediska můžeme soustavu cvičení rozdělit na dvě skupiny:

1. Texty vytvořené autory učebnic.
2. Texty převzaté ze současné české dětské literatury, částečně z literatury cizí a z literatury starší.

Ve srovnání se staršími učebnicemi tvoří pravopisná cvičení v učebnicích českého jazyka pro první stupeň jen malou část. Důraz je kladen na rozvoj srozumitelného a výstižného vyjadřování žáků ve spisovném jazyce, rozšíření slovní zásoby a rozvoj myšlení. Žáci se učí pozorovat, vyhledávat, třídit jazykové jevy podle určitých znaků, dělat si poznámky, rozlišovat a porovnávat, zařazovat, dokazovat a formulovat závěry. Pokyny v metodických příručkách nejsou závazným předpisem, kterým se má učitel řídit, ale návrh vhodné práce se cvičením.

Převážná část cvičení v učebnicích prvního stupně je určena k ústnímu zpracování, spolu s rostoucími požadavky na psaný projev však stoupá i počet úkolů požadujících písemné zpracování. (Brabcová a kol., 1990, s. 58-62; Höflerová, 2004, s. 46)

4.3 Pojetí vyjmenovaných slov v učebnicích pro 3. ročník

Ve své práci jsem se zaměřila na učebnice českého jazyka pro 3. ročník základních škol celkem 13 nakladatelství, protože se v různých procvičovacích sešitech v hodinách českého jazyka setkáváme se slovy, která žáky často překvapí. Řady slov uváděné v různých příručkách, jako například *Pravidla českého pravopisu*, mluvnic, školní učebnice, nejsou zcela totožné. Liší se jak učebnice starší a současné, tak i výčty v různých současných typech učebnic a cvičebnic. Výběr slov v učebnicích je záležitostí jednotlivých autorů učebnic a nakladatelství. Do přehledu vyjmenovaných slov jsou výběrově zařazena zeměpisná a osobní jména. (Pravdová a Svobodová, 2014, s. 41)

Zajímalo mě tedy, zda jsou uvedené řady vyjmenovaných slov v učebnicích používaných v současné době jednotné a jaká slova jsou uvedena k řadě vyjmenovaných slov pouze jako doplňková.

Ve zkoumaných učebnicích se nejedná o velké rozdíly v řadách vyjmenovaných slov, ale zvláště o rozdíly týkající se uvedení homonymních skupin slov a skupin slov uvedených pouze pro zajímavost.

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po B

být - bydlit - obyvatel - byt - příbytek - nábytek - dobytek - obyčej - bystrý - bylina - kobyla - býk - Přibyslav

Tuto řadu vyjmenovaných slov najdeme v učebnicích českého jazyka pro 3. ročník základních škol u nakladatelství SPN (2014, s. 74), Nová škola (2016, s. 31), Fraus (2009, s. 40), Didaktis (2004, s. 21), Studio 1 + 1 (2012, s. 37), Prodos (2004, s. 30), Scientia (1998, s. 134) a Pansofia (1995, s. 48).

Slovo ***Přibyslav*** není uvedeno v řadě vyjmenovaných slov v učebnici nakladatelství Alter (2010), Dialog (2004) a Fortuna (2001). Učebnice nakladatelství Alter (2010, s. 42) do řady vyjmenovaných slov zařazují pouze slova: ***být - obyčej - bystrý - bylina - kobyla - býk***

- *babyka (Bydžov - Příbyslav - Zbyněk)*. Slova *bydlet, obyvatel, byt, příbytek, nábytek* jsou tu uvedena jako slova příbuzná ke slovu *být*.

Některé učebnice pouze zmiňují určitá slova v textu a pravopisných cvičeních. Například učebnice nakladatelství Prodos (2004, s. 30) uvádí názvy *Zbyšek, Velká Bystřice*; učebnice nakladatelství Fortuna (2000, s. 78) názvy *Příbyslav, Bydžov, Kobylisy, Zbyněk*; učebnice nakladatelství Nová škola (2016, s. 31) zmiňuje slova *babyka, Zbyněk, Zbyšek, Bydžov*, stejně jako učebnice nakladatelství Taktik (2016, s. 29), která však slovo *Bydžov* neuvádí; učebnice nakladatelství Klett (2015, s. 28) zařazuje slovo *babyka*; učebnice nakladatelství Studio 1 + 1 (2012, s. 36) uvádí názvy *Bydžov, Hrabyně, Bylany, Zbyněk a Zbyšek* a učebnice nakladatelství Scientia přidává ještě *Byšice a Kobylisy* (1998, s. 135).

Odlíšností ve vyjmenovaných slovech si v jednotlivých učebnicích můžeme všimnout ve slově *bydlet*. Učebnice nakladatelství SPN (2014, s. 74), Dialog (2004, s. 50), Scientia (1998, s. 134) a Pansofia (1995, s. 48) obsahují slovo *bydlet*, učebnice nakladatelství Fraus (2009, s. 40), Studio 1+1 (2012, s. 36), Didaktis (2004, s. 21) a Prodos (2004, s. 30) uvádí slovo *bydlit* a učebnice nakladatelství Nová škola (2016, s. 31), Fortuna (2001, s. 78) uvádí obě varianty, tedy *bydlet/bydlit*.

Učebnice nakladatelství SPN (2014, s. 76), Fortuna (2001, s. 82) a Didaktis (2004, s. 26) podrobněji rozebírají různé tvary slovesa *být, bývat*: *byl, byla, bylo, byli, byly, býval, bývala, bývalo, bývali, bývaly, bych, bys, by, bychom, byste, kdybych, kdybys, kdyby, kdybychom, kdybyste, abych, abys, aby, abychom, abyste*.

Ve všech učebnicích daných nakladatelství jsou uvedeny dvojice slov s rozdílným významem, jako například *být* (existovat) a *bít* (tlouci). Učebnice nakladatelství Didaktis (2004, s. 28), Studio 1 + 1 (2012, s. 37), Fraus (2009, s. 43) a Nová škola (2016, s. 34, 36) obsahují více rozdílností. Uvádí dvojice slov *nabýt* (získat vědomosti) - *nabít* (naplnit pušku náboji), *přibýt* (přidat se do třídy) - *přibít* (přitlouct hřebík), *pobýt* (zdržet se na návštěvě) - *pobít* (střechu plechem), *odbýt* (domácí úkol) - *odbít* (odtlouci půlnoc), *dobýt* (získat vítězství, hrad) - *dobít* (baterii), *zbýt* (zůstat - jídlo) - *zbít* (někoho)/ *sbít* (poličku), *bydlo* (bydlení) - *bidlo* (dlouhá tyč), *ubýt* (zmenšit se) - *ubít* (utlouci, usmrtit), *býlí* (bylina, plevel) - *bílý* (mající bílou barvu).

Učebnice nakladatelství Alter (2010, s. 38), Dialog (2004, s. 53), SPN (2014, s. 76), Pansofia (1995, s. 48) a Prodos (2004, s. 33) zdůrazňuje pouze dvojici slov *být* a *bít*.

Slova k zapamatování, jako je *násobil, ozdobil, vyrobil, bible, biograf, biologie, bizon, biskup*, uvádí ve svých učebnicích nakladatelství Nová škola (2016, s. 38). Pouze

učebnice nakladatelství Alter (2010, s. 42) zvláště připomíná příponu - *ička*, ve které se píše měkké *i*. Učebnice nakladatelství Scientia (1998, s. 136) uvádí cvičení, ve kterém mají žáci za úkol v básni Emanuela Frynty vysvětlit rozdíl mezi slovy *babička - babyčka*.

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po F

fyzika

Přestože učebnice různých nakladatelství zmiňují, že se po obojetných souhláskách *b, f, l, m, p, s, v, z*, se ve vybraných slovech píše tvrdé *y*, vyjmenovaná slova s *y/ý* po F uvádí ve své učebnici pouze nakladatelství Prodos (2004, s. 32).

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po L

*slyšet - mlýn - blýskat se - polykat - plynout - plýtvat - vzlykat - lysý - lýtko - lýko
- lyže - pelyněk - plyš*

Uvedená řada vyjmenovaných slov se nachází ve všech učebnicích daných nakladatelství. V učebnici nakladatelství Dialog (2004, s. 59) najdeme v řadě vyjmenovaných slov za slovem *plýtvat* slovo *plyn* a slovo *polykat* je tu vřazeno mezi slova *plyn a vzlykat*.

V textu učebnic nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 41) a Nová škola (2016, s. 40), je zmíněno slovo *Volyně*. Učebnice nakladatelství Fortuna (2000, s. 92) obsahuje také slovo *Volyně*, pod tabulkou s vyjmenovanými slovy navíc uvádí slovo *Lysolaje*. Učebnice nakladatelství Scientia (1998, s. 140) navíc uvádí názvy *Lysá hora, Lysá nad Labem, Lysice*.

Sled vyjmenovaných slov se v učebnicích různých nakladatelství příliš neliší, odlišnosti v učebnicích najdeme však v uvedení rozdílů ve významu a psaní slov s tvrdým *y* a měkkým *i* po L. V učebnicích nakladatelství SPN (2014, s. 80) a Scientia (1998, s. 140) je uvedena pouze dvojice slov *mlýnář* a *mlít*. V pravopisných cvičeních však najdeme slova jako *líška, lísá, líčí, blížká, Libor* (2014, s. 80). Učebnice nakladatelství Dialog (2004, s. 60) uvádí k zapamatování rozdílnosti u slov *mlýn - mlít* a *blýská se - blížká*, učebnice nakladatelství Pansofia (1995, s. 51) uvádí dvojice slov *blýská se - blížká, lyže - líže* a *lyska - líška*, učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 42) pak obsahuje slova

mlýn - mlít, blýská se - blízka, lýčí - líčí, lyže - líže, lyska - líska, učebnice nakladatelství Fortuna (2000, s. 96) zmiňuje dvojice slov *mlýn- mlít, blýská se - blízka, lyže - líže*, učebnice nakladatelství Prodos (2004, s. 34) uvádí v textu slova *mlýn, mlynář, mlýnek - mlít, umlít, namlít, blýská se - blízka, lýčí - líčí, lýčený - naličený, lyska - líska*, učebnice nakladatelství Nová škola (2016, s. 41-44) obsahuje dvojice slov jako učebnice nakladatelství Prodos (2004, s. 34), přidává ale dvojici *lyže - líže*, učebnice nakladatelství Fraus (2009, s. 49) a Didaktis (2004, s. 36) doplňují řadu zmíněných dvojic slov o slova *vyplývat - vyplívat*.

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po M

my - mýt - myslit/myslet - mýlit se - hmyz - myš - hlemýžď - mýtit - zamykat - smýkat - dmýchat - chmýří - nachomýtnout se - Litomyšl

Vyjmenovaná slova s y/ý po M jsou v učebnicích nakladatelství Klett (2015, s. 40), Taktik (2016, s. 35), Fraus (2009, s. 55), Pansofia (1995, s. 53), Nová škola (2016, s. 46), Scientia (1998, s. 145) a Didaktis (2004, s. 39), shrnuta řadou uvedených slov. V učebnicích nalezneme různé podoby slova *myslet*, tedy *myslit, myslet*, popřípadě obě možnosti *myslit/ myslet*. V učebnicích nakladatelství Fraus (2009, s. 55), Prodos (2004, s. 36), Studio 1+1 (2012, s. 6), Didaktis (2004, s. 39), Klett (2015, s. 40) a Pansofia (1995, s. 53) je uvedena varianta *myslit*, v učebnicích nakladatelství Dialog (2004, s. 69), SPN (2014, s. 86), Scientia (1998, s. 145) autoři zaznamenali slovo *myslet*. Oba tvary vyjmenovaného slova, *myslit* i *myslet*, najdeme v učebnicích nakladatelství Nová škola (2016, s. 46), Alter (2010, s. 69), Taktik (2016, s. 35) a Fortuna (2000, s. 101).

Učebnice některých nakladatelství přidávají do uvedené řady vyjmenovaných slov další slova. Například slovo *mýto* je řadě vyjmenovaných slov uvedeno v učebnici nakladatelství SPN (2014, s. 86), v závorce je uvedeno také v učebnici nakladatelství Alter (2010, s. 73). Slovo *mýtina* je obsaženo v řadě vyjmenovaných slov v učebnici nakladatelství Prodos (2004, s. 36), která však neuvádí slova *mýto* a *mýtit*. Slovo *mys* je zmíněno v učebnici nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 6) a Alter (2010, s. 6).

V řadě vyjmenovaných slov učebnice nakladatelství Alter neuvádí slovo *dmýchat*, v učebnicích nakladatelství Dialog (2004, s. 69) a Prodos (2004, s. 36) je naopak do řady vyjmenovaných slov vloženo slovo *smyk*.

Název *Litomyšl* není v řadě vyjmenovaných slov uveden v učebnici nakladatelství Dialog. Učebnice nakladatelství Fortuna (2000, s. 101) obsahuje názvy *Litomyšl*, *Kamýk nad Vltavou*, *Vysoké Mýto* a *Přemysl* v textu pod tabulkou s vyjmenovanými slovy. Učebnice nakladatelství Nová škola (2016, s. 46) v textu také obsahuje jména osob, jako je například *Přemysl*, *Křesomysl*, názvy měst, jako je *Vysoké Mýto*, *Nezamyslice*. Učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 6) uvádí názvy *Litomyšl* a *Kamýk* za řadou vyjmenovaných slov v závorce.

Nejméně rozdílných dvojic je zvýrazněno v učebnicích nakladatelství Alter (2010, s. 69), Dialog (2004, s. 70), Fortuna (2000, s. 105), Pansofia (1995, s. 54), SPN (2014, s. 88), Scientia (1998, s. 146) a Prodos (2004, s. 37). Tato nakladatelství v učebnicích uvádí dvojice slov *my - mi*, *mýt - mít*. Učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 7) doplňuje slova o další dvojici *mýval - míval*, učebnice nakladatelství Fraus (2009, s. 57) a Klett (2015, s. 42) přidávají slova *mýlí se - milý*. Učebnice nakladatelství Nová škola (2016, s. 48) a Didaktis (2004, s. 44) dále uvádí slova *myji - míjí*, *myla - milá*, ale nezmiňují dvojici slov *mýval - míval*. Učebnice nakladatelství Klett (2015, s. 42) zdůrazňuje rozdíly v psaní a významu slov *vymýtit - vymítat*, *rozdmýchat - rozmíchat*.

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po P

pýcha - pytel - pysk - netopýr - slepýš - pyl - kopyto - klopýtat - třpytit se - zpytovat
- pykat - pýr - pýřit se - čepýřit se

V daných učebnicích převažuje uvedená řada vyjmenovaných slov s y/ý po P. Obsažena je u nakladatelství učebnic SPN (2014, s. 90), Nová škola (2016, s. 73), Fraus (2009, s. 69), Didaktis (2004, s. 47), Prodos (2004, s. 38), Pansofia (1995, s. 56), Scientia (1998, s. 151), Klett (2015, s. 50) a Taktik (2016, s. 38). U učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 11) je výčet vyjmenovaných slov doplněn o slova *Chropyně* a *Spytihněv*, liší se tu i pořadí vyjmenovaných slov, například slovo *zpytovat* je zařazeno na konec řady a slovo *pýr* je vřazeno mezi slova *třpytit se* a *pykat*. U knihy nakladatelství Fortuna (2000, s. 111) chybí v řadě vyjmenovaných slov slovo *pýr*, u knihy nakladatelství Alter (2010, s. 85) chybí slova *zpytovat* a *čepýřit se* (*zpytovat* je uvedeno mimo řadu vyjmenovaných slov). V seznamu vyjmenovaných slov učebnice Dialog (2004, s. 76) chybí slovo *pýcha*, najdeme tu však slovo *pyšnit se*.

Rozdíly v psaní a významu slov jsou zmíněny ve všech učebnicích. Nejvíce se v učebnicích vyskytují dvojice slov *pyl - pil, slepýš - slepiš*. Tyto dvojice najdeme odlišené ve všech učebnicích. Učebnice nakladatelství Prodos (2004, s. 39) obsahuje pouze tyto dvojice. V knize nakladatelství SPN (2014, s. 92) je upozorněno na další dvojici slov *opylují - opilují*, stejně jako v učebnici nakladatelství Alter (2010, s. 81). Kniha nakladatelství Fortuna (2000, s. 114) a Pansofia (1995, s. 57) uvádí další dvojici slov *pýcha - píchá*. Slova *pykat - pikat* jsou zmíněna v učebnici nakladatelství Fraus (2009, s. 69), Studio 1+1 (2012, s. 13), kde jsou uvedena slova *pyká - píka, opylují - opilují*, Nová škola (2016, s. 77), která zmiňuje *opylovat - opilovat* (s. 75), *na pysku - na písku* (s. 74) a Didaktis (2004, s. 52), která k základním dvojicím slov přidává dvojici slov *opylují - opilují*. Učebnice nakladatelství Dialog (2004, s. 77) zdůrazňuje také dvojici *pysk - píská*, Taktik uvádí *pysk - pisk, na pysku - na písku*.

Učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 11) za výčtem vyjmenovaných slov v závorce uvádí názvy měst a osob, jako je například *Chropyně, Spytihněv*. Učebnice nakladatelství Foruna (2000, s. 111) tyto názvy obsahuje také pod tabulkou s výčtem vyjmenovaných slov, názvy jsou psány kurzívou a kromě slov *Chropyně a Spytihněv* jsou tu uvedené také *Pyšely*. Učebnice nakladatelství Scientia (1998, s. 152) uvádí i další názvy, jako například *Solopysky, Přepychy*.

Na psaní měkkého *i* v koncovkách - *ička, -ík, -ice* upozorňuje učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 11), ve které je upozorněno na slova *pych a pýchavka* (s. 12).

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po S

syn - sytý - sýr - syrový - sychravý - usychat - síkora - síček - sysel - syčet - sypat

Vyjmenovaná slova s y/ý po S se v jednotlivých učebnicích téměř neliší. Uvedená řada vyjmenovaných slov je obsažena v učebnicích nakladatelství Didaktis (2004, s. 55), Fraus (2009, s. 77), Klett (2015, s. 53), Nová škola (2016, s. 80), Pansofia (1995, s. 58), Scientia (1998, s. 156), Prodos (2004, s. 40) a SPN (2014, s. 98). Varianta slov *usychat/ usýchat* je obsažena v učebnici nakladatelství Fortuna (2000, s. 119), Taktik (2016, s. 41) a Alter (2010, s. 100). V učebnici nakladatelství Dialog (2004, s. 81), Studio 1+1 (2012, s. 16) a Alter (2010, s. 100) jsou v řadě vyjmenovaných slov uvedena v opačném pořadí

slova *sysel - sýček*, v učebnici nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 16) jsou v opačném pořadí také slova *syn - sytý*.

Učebnice z nakladatelství Fortuna (2000, s. 119) za řadu vyjmenovaných slov umístila názvy, ve kterých se po S píše tvrdé y, tedy slova *Bosyně, Syneč, Sychrov*.

Učebnice se liší v uvedení dvojic slov s rozdílným významem. Například učebnice nakladatelství SPN a Pansofia dvojice slov s rozdílným významem nezdůrazňují, ale slova najdeme v pravopisných cvičeních obsažených v učebnici. Učebnice nakladatelství Fortuna (2000, s. 122) zdůrazňuje pouze dvojice *sýra - síra*, učebnice nakladatelství Prodos (2004, s. 41) a Taktik (2016, s. 42) obsahují dále slova *sype - sípe (sypat - sípat)*. Učebnice nakladatelství Alter (2010, s. 95) a Fraus (2009, s. 78) uvádí slova *sýrový - syrový - sírový* a učebnice nakladatelství Didkatis (2004, s. 59) pak slova *u syna - usíná*. K výše uvedeným dvojicím slov s rozdílným významem učebnice nakladatelství Nová škola (2016, s. 81), Studio 1+1 (2012, s. 17) přidávají slova *sytý - sytí - v síti*, Dialog (2004, s. 88) *syť - síť* a učebnice nakladatelství Klett (2015, s. 54) uvádí slova *syřý - sířý*.

Učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 19) přidává řadu slov, kde se po S píše měkké i. Jedná se o slova *sípat, osiřelý, sirup, sivý, sirka*.

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po V

*vy - vysoký - výt - výskat - zvykat - žvýkat - vydra - výr - vyžle - povyk - výheň -
slova s předponou vy-, vý-*

Vyjmenovaná slova jsou v učebnicích převážně tvořena uvedenou řadou slov. Ve stejném sledu je řada uvedena v učebnicích nakladatelství Didaktis (2004, s. 62), Fraus (2009, s. 86), Fortuna (2001, s. 6), Klett (2015, s. 59), Nová škola (2016, s. 86), Pansofia (1995, s. 60), SPN (2014, s. 100) a Taktik (2016, s. 44). Slovo *výheň* není uvedeno v učebnicích nakladatelství Alter (2010) a Dialog (2004), slovo *vyžle* není obsaženo v učebnici nakladatelství Prodos (2004). Slova *vyžle* a *výheň* jsou uvedena pouze pro zajímavost v učebnici nakladatelství Scientia (1998, s. 160).

V jiném sledu jsou řazena vyjmenovaná slova s y/ý po V v učebnici nakladatelství Alter (2010, s. 111), kde je označená řada *vy, vysoký, vydra, výr, zvykat, žvýkat, výt, výskat, povyk, slova s předponou vy-/vý-*. V učebnici nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 20) jsou na jiných místech vřazena slova *výt, výskat*, dále je v řadě vyjmenovaných slov uvedeno slovo *cavyky*, v závorce za řadou vyjmenovaných slov jsou pak uvedeny názvy *Vyškov, Vyšehrad*. Názvy měst a obcí, v textu mimo tabulku k zapamatování

a v pravopisných cvičeních, přidává kniha nakladatelství Fortuna, 2. díl (2001, s. 6), která zmiňuje názvy *Vysočany, Vyšehrad, Vyškov, Vykáň, Vyskeř*.

V uvedení rozdílů v psaní a významu slov s *vy-/vý-*, nebo *vi-/ví-* se učebnice různých nakladatelství liší. Například učebnice nakladatelství Fortuna, 2. díl (2001, s. 9) uvádí dvojice slov *vyt - vít, výskat - vískat, výr - vír*. Učebnice nakladatelství SPN (2014, s. 104) ke slovům *vyt - vít - Vít* přidává slova *výška - vížka*, učebnice nakladatelství Didaktis (2004, s. 67) obsahuje dále dvojici slov *vysel - visel*, učebnice nakladatelství Fraus (2009, s. 87) a Prodos (2004, s. 43) doplňují výčet rozdílných slov o dvojici *výskat - vískat*. Učebnice nakladatelství Taktik (2016, s. 45) zařadila k rozdílným dvojicím slova *vysunutý - visutý, výří - víří*, stejně jako učebnice nakladatelství Alter (2010, s. 109).

Učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 21) uvádí více příkladů rozdílných dvojic, jako například *vy - ví; výš - víš - výři - víří; výška - vížka; zvykat - zvíkat; výr - vír - vir; vyt - vít; vila - víla; výskat - vískat; vysít - viset - visutý*. Dále upozorňuje na psaní měkkého *i* v určitých slovech a psaní předpony *vy-/vý-*.

Dvojice slov *vy - ví* je uvedena v učebnici nakladatelství Alter (2010, s. 104), Dialog (2004, s. 97), Pansofia (1995, s. 61) a Studio 1+1 (2012, s. 21). Učebnice nakladatelství Didaktis (2004, s. 63) obsahuje pouze slovo *vy - vykáni*.

Podobné dvojice uvádí také učebnice nakladatelství Alter, nezmiňuje dvojice slov *vy - ví; výš - víš*, ale uvádí dvojice slov: *výská - víska; vyt - vít - Vít*, anebo *výra - víra* (2010, s. 207-209).

Upozornění na psaní slov s měkkým *i* ve slovech *víc, víčko, vidět, vidle, vichr víkat, vikýř, vina, víno, vinout se, viset, visutý, višně, vítat, vítěz, vítr*, obsahuje učebnice nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 23). V této učebnici také rozebírají slova s předponou *vy -/ vý -*, která jsou odvozená od slov málo používaných nebo zastaralých, příkladem mohou být slova:

robít - dělat (výrobek, vyrábět, výrobce)

čepovat - nalévat (výčep, výčepní)

hledět - dívat se (výhled, vyhlídka, vyhlížet)

kasat - vyhrnovat (vykasat, vykasaný)

křesat - nárazy rozněcovat jiskry (vykřesat)

mřít - umírat (vymřít)

nořit se - potápět se (vynořit se)

pravít - říkat (vyprávět, vypravěč)

rokovat - hovořit (výrok)

V přehledné tabulce také učebnice nakladatelství Fortuna (2001, s. 6) uvádí, že předponu *vy -*, *vý -* (vyleze, výhled) můžeme nahradit jinou předponou (přeleze, pohled).

Učebnice nakladatelství Scientia k zapamatování uvedla slova *Vysočina, Vysočany, Vyškov, Vyšehrad, Výtoň* (1998, s. 161).

VYJMENOVANÁ SLOVA s y/ý po Z

brzy - jazyk - nazývat se - Ruzyně

Řada vyjmenovaných slov je zmíněna v učebnicích nakladatelství SPN (2014, s. 105), Nová škola (2016, s. 93), Fraus (2009, s. 94), Didaktis (2004, s. 70), Klett (2015, s. 61), Taktik (2016, s. 47), Prodos (2004, s. 44), Scientia (1998, s. 171) a Pansofia (1995, s. 62). Slovo Ruzyně je za řadou vyjmenovaných slov uvedeno v závorce v učebnicích nakladatelství Studio 1+1 (2012, s. 28) a Alter (2010, s. 114). Naopak v učebnicích nakladatelství Fortuna (2001) a Dialog (2004) není slovo Ruzyně uvedeno v řadě vyjmenovaných slov, ale je zmíněno v pravopisných cvičeních.

V učebnicích nakladatelství SPN (2014) nejsou rozdíly ve významu a psaní slov zvýrazněny. Dvojice slov *brzy - brzičko* je uvedeny v učebnicích nakladatelství Alter (2010, s. 114), Fraus (2009, s. 98), Fortuna (2001, s. 17), Dialog (2004, s. 106), Didaktis (2004, s. 72), Klett (2015, s. 62), Nová škola (2016, s. 94), Pansofia (1995, s. 62), Scientia (1998, s. 171), Prodos (2004, s. 45), Taktik (2016, s. 47) a Studio 1+1 (2012, s. 28). K uvedené dvojici *brzy - brzičko* přidává učebnice nakladatelství Dialog (2004, s. 106), Didaktis (2004, s. 72), Klett (2015, s. 62), Prodos (2004, s. 45) a Alter (2010, s. 114) dvojici slov *nazývá se - nazívá se* a učebnice nakladatelství Fortuna (2001, s. 17), Nová škola (2016, s. 94) a Taktik (2016, s. 48) dvojici slov *nazývat - zívát*.

Tabulka č. 1: Celkový přehled počtu vyjmenovaných slov v učebnicích jednotlivých nakladatelství

	B	F	L	M	P	S	V	Z	Celkem
Alter	10	0	13	14	12	11	10	4	74
Dialog	13	0	13	13	13	11	10	3	76
Didaktis	13	0	13	14	14	11	12	4	81
Fortuna	13	0	13	13	14	11	12	3	79
Fraus	13	0	13	14	14	11	12	4	81
Klett	14	0	13	14	14	11	12	4	82
Nová škola	13	0	13	14	14	11	12	4	81
Pansofia	13	0	13	14	14	11	12	4	81
Prodos	13	1	13	14	14	11	11	4	81
Scientia	15	0	13	14	14	11	10	4	81
SPN	13	0	13	15	14	11	12	4	82
Studio 1+1	19	0	13	16	16	11	14	4	93
Taktik	16	0	13	14	14	11	12	4	84

Zdroj: vlastní šetření

V současné době si učitel může vybrat z širokého spektra učebnic různých nakladatelství. V tabulce č. 1 můžeme vidět, že počet vyjmenovaných slov uvedených v řadách učebnic jednotlivých nakladatelství je poměrně stálý. Celkem by žáci měli pojmout mezi 70-80 vyjmenovanými slovy za rok.

Pro usnadnění pravopisu žákům většina nakladatelství uváděla do řad vyjmenovaných slov i často používaná slova příbuzná (*bydlit, obyvatel, byt* a další). Nejvíce příbuzných slov uvedla učebnice nakladatelství Studio 1+1, která do řady vyjmenovaných slov zařadila kromě slov příbuzných také některé zeměpisné názvy. Nejméně vyjmenovaných slov uvedla učebnice nakladatelství Alter, která například jako jediná do řady vyjmenovaných slov po „B“ nezařadila slova *bydlit, obyvatel, byt*.

Oproti učebnicím starším, učebnice novějších vydání obsahovala více příkladů homonymních skupin slov a více různorodých cvičení vhodných k využití v hodinách českého jazyka při výuce vyjmenovaných slov.

4.4 Metodické příručky

Metodické příručky pro učitele by měly tvořit jednotný celek s učebnicí. Příručka pro učitele učebnici doplňuje, objasňuje teoretická východiska učebnice, může obsahovat přehledy učiva s orientačními harmonogramy, přehledy očekávaných výstupů, klíčových kompetencí a průřezových témat. Některé příručky obsahují také řadu doplňujících a rozšiřujících textů. Metodická příručka může uvádět náměty a doporučení pro práci s učebnicí, pro zkvalitnění a zpestření výuky, návrhy na další cvičení pro talentované i průměrné žáky.

Vedle výkladu učiva a metodických poznámek k jeho probrání mohou metodické příručky obsahovat i pokyny ke cvičením, včetně návrhů vhodných řešení. (Hauser a Ondrášková, 1991, s. 30-31)

Tímto způsobem zpracované metodické příručky pro učitele ale v současnosti nejsou vydávány ke všem učebnicím, například nakladatelství Alter metodické příručky nahradilo stručnými metodickými pokyny na začátku každé učebnice (Svobodová, 2003, s. 63).

4.5 Další učební pomůcky

Vedle učebnic a metodických příruček mají učitelé a žáci k dispozici další příručky, jako jsou například *Pravidla českého pravopisu*, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, různé procvičovací pracovní sešity a další. Vhodným doplňkem jazykového vyučování mohou být také pracovní listy, které jsou vhodné při diferencované práci ve třídě, při individuální práci s žáky nadanými či zaostávajícími.

K nejdůležitějším principům moderní didaktiky současné doby patří zásada názornosti. Nejedná se pouze o demonstraci určitých objektů, ale analytické sledování jevů a pozorování vedoucí ke správnému pochopení podstaty jevu. Pomůcky přispívají k tomu, aby žák lépe pochopil učivo, osvojil si určité vědomosti a vytvořil návyky nutné k učení. (Hauser a Ondráčková, 1991, s. 31) Pomůcky působí na žáka přímo, jsou prostředkem sdělování a řízení žákovy činnosti. Můžeme je rozdělit do dvou skupin:

Demonstrační pomůcky, které mohou být trojího druhu:

1. vizuální
2. auditivní

3. audiovizuální

Vizuální pomůcky předpokládají pozorování, přičemž pozorovaným předmětem může být psaný text, který je obvykle zaměřený na určitý cíl a je vhodně graficky uspořádaný. Může to být text v učebnici, gramatické přehledné plakáty, přehledy, schémata, ilustrace textů i zápis na tabuli.

Auditivní pomůcky jsou určeny pro sluchové vnímání. Patří sem různé nahrávky, básničky a říkanky sloužící například jako mnemotechnické pomůcky, jsou-li vyslovované učitelem nahlas a zřetelně. Dále sem patří i učitelův výklad.

Audiovizuální pomůcky soustřeďují jak vjemy sluchové, tak zrakové. Jedná se například o filmy.

Žákovské pomůcky slouží žákovi k manipulaci. V českém jazyce je to například soubor hlásek a slov na kartách s mnohostranným využitím. (Brabcová a kol., 1990, s. 63)

Jazykovému vyučování slouží nejvíce demonstrační pomůcky vizuální. Auditivní pomůcky jsou užívány především v úvodní části hodiny jako motivace a nejméně jsou v jazykovém vyučování pravděpodobně využívány pomůcky audiovizuální.

Pomůcky si velmi rádi vyrábí i sami žáci. Jejich výrobou probouzíme větší zájem žáků o vyučování.

Pokud vyrábíme demonstrační učební pomůcky, měli bychom dodržet základní zásady při jejich výrobě. Pro přínos ve vyučování je na kartách třeba volit písmena vysoká nejméně 4 centimetry, aby je mohli vidět i žáci v poslední lavici. Základní barva by měla být modrá nebo černá a podstatné gramatické jevy je vhodné označit červeně nebo zeleně.

Učitel by si měl pořizovat své vlastní pomůcky, které nemusí být pracné na výrobu, a přesto budou velmi důležité pro vyučovací proces. Vhodné je vytvořit si kartotéku příkladů jazykových jevů, sbírky slohových útvarů svých žáků, aby učitel mohl učivo demonstrovat na aktuálním materiálu. (Čechová a Styblík, 1989, s. 71; Höflerová, 2004, s. 47)

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Výzkum

Během své praxe v hodinách českého jazyka jsem si všimla, že pravopis činí mnoha žákům značné potíže. Potvrdili mi to také vyučující jiných předmětů. Zajímalo mě, jak si žáci základních škol vedou konkrétně v oblasti zahrnující pravopis vyjmenovaných slov, jakých chyb se žáci často dopouští a které ročníky ovládají pravopis vyjmenovaných slov nejlépe.

5.1 Stanovení hypotéz

Na základě prostudované literatury a dřívějšího pozorování během své praxe na základní škole jsem si stanovila tyto hypotézy:

H1: předpokládám, že nejlépe zvládnuté učivo, a tedy i nejmenší počet chyb, se bude vyskytovat u žáků čtvrtých tříd, protože by měli mít učivo o vyjmenovaných slovech dostatečně probráno, procvičeno a zafixováno,

H2: předpokládám, že žáci třetích tříd by měli mít učivo důkladně probráno, ale ne dostatečně zažito a zafixováno,

H3: předpokládám, že v pátém ročníku je obsaženo velké množství pravopisných jevů, z čehož usuzuji, že žákům těchto tříd může pravopis vyjmenovaných slov působit jisté potíže,

H4: předpokládám, že nejvíce chyb se budou dopouštět žáci druhého stupně, protože se domnívám, že u nich pomalu dochází k zapomínání této látky.

Předpokládala jsem, že si žáci dobře pamětně osvojili jednotlivé řady vyjmenovaných slov, potíže ale budou mít se slovy příbuznými vyjmenovaným slovům, tedy s učivem týkajícím se stavby slova. Potíže se pravděpodobně budou vyskytovat u žáků třetího ročníku, kteří s vyjmenovanými slovy začínají (viz kapitola 1. 3. 2). Pokud nedošlo k dostatečnému upevnění učiva vyjmenovaných slov u žáků na prvním stupni, můžeme očekávat zvýšené obtíže s vyjmenovanými slovy i u žáků druhého stupně.

5.2 Metody užitá při zkoumání

Při zkoumání byla použita obsahová analýza pedagogických dokumentů - písemný test, který byl předložen 386 žákům 3. - 9. ročníků dvou vybraných základních škol Pardubického kraje.

Domnívám se, že žákům prvního stupně by test zaměřený na vyjmenovaná slova neměl činit velké obtíže, protože výuka tohoto učiva je na prvním stupni základních škol velmi intenzivní. U žáků druhého stupně mě zajímalo, do jaké míry si žáci učivo vyjmenovaných slov na prvním stupni osvojili a upevnili, popřípadě která slova jim činila potíže.

Součástí výzkumu se staly také rozhovory s učiteli českého jazyka, které byly zaměřeny na učivo vyjmenovaných slov, jeho obtížnost, typy používaných učebnic na prvním stupni základních škol a na celkovou spokojenost pedagogů používajících dané učebnice.

5.3 Písemný test a uplatňovaný metodologický postup

V zadaném testu žáci jednotlivých tříd doplňovali *i, í/ y, ý* ve vybraných slovech. Test se skládal ze 117 slov, přičemž žáci doplňovali *i, í/ y, ý* ve 28 slovech. Slova obsahující *i, í/ y, ý* po obojetných souhláskách *b, l, m, p, s, v, z*, byla zastoupena rovnoměrně. Z každé řady se v testu vyskytla 4 slova, která uvádí následující tabulka.

Tabulka č. 2: Slova použitá v textu

<i>bi, bí/ by, bý</i>	<i>babičkou, byli, dobývali, bytost</i>
<i>li, lí/ ly, lý</i>	<i>lýkožrout, jehličnaté, lízátko, slyšeli</i>
<i>mi, mí/ my, mý</i>	<i>myšlenky, mi, mít, zmýlit</i>
<i>pi, pí/ py, pý</i>	<i>pýchavku, pyl, píchat, pískovišti</i>
<i>si, sí/ sy, sý</i>	<i>sypat, nasýtili, měsíc, sirény</i>
<i>vi, ví/ vy, vý</i>	<i>vysokou, zlozvyk, vyl, viklá</i>
<i>zi, zí/ zy, zý</i>	<i>zítra, jazyk, podzim, neozývá</i>

Pro výzkum jsem se rozhodla použít stejný test pro žáky všech ročníků, aby byly výsledky srovnatelné. Původně jsem chtěla zvolit krátké doplňovací cvičení složené

ze slovních spojení, ale nakonec jsem použila test složený z vět, které na sebe obsahově nenavazovaly. Chtěla jsem, aby byl žákům z textu jasný význam slova a zároveň, aby se soustředili na doplnění *i, í/y, ý*, ne na děj textu. Obávala jsem se, že někteří žáci by se mohli začít do příběhu a nedávat tak pozor při doplňování.

Žákům prvního stupně jsem slova, ve kterých měli doplnit *i, í/y, ý* zvýraznila a pro test jsem použila velikost písma číslo 14. Žáci druhého stupně měli za úkol vyplnit stejný test, který se lišil pouze grafickou úpravou textu. Velikost písma jsem zmenšila na číslo 12 a žádná slova jsem nezvýraznila.

Ne ve všech třídách jsem spolupracovala s žáky sama, v řadě tříd žáky seznámili s náplní práce jejich vyučující. Vyučující žákům vysvětlili, k čemu test slouží a požádali je o pečlivé vyplnění testu. Žákům bylo v úvodu sděleno, že testy jsou anonymní a jejich výsledek nijak neovlivní hodnocení ani klasifikaci z českého jazyka. Žáci se tedy nepodepisovali, vyplnili pouze ročník, datum a název školy.

Vyučující nejprve žákům nahlas přečetli zadání testu a zeptali se, zda žáci rozumí významům slov v textu. Případné nejasnosti poté vyučující žákům dovysvětlili.

Časový limit na vyplnění testu byl 10 minut a z reakcí žáků po testu vyplynulo, že žádný z žáků nepociťoval časovou tíseň. Po odevzdání testu byli žáci seznámeni se správným řešením. Nejvíce žáky zajímal pravopis slov *pýchavka, dobývali a viklá*.

Písemný test pro žáky prvního stupně měl následující podobu:

Název ZŠ:

Datum:

Třída:

Hlavou se **m__** honí různé **m__šlenky**. **Z__tra** budeme **m__t** matematiku a anglický **jaz__k**. Brouk **I__kožrout** nám ničí **jehl__čnaté** stromy. Vlaštovky na **podz__m** odlétají do teplých krajin. V lednu budu **s__pat** ptáčkům zrní, aby se **nas__tili**. Na louce jsme našli obří **p__chavku**. Zahradník posekal **v__sokou** trávu. S **bab__čkou** jsme **b__li** na nedalekém hradě, který po celá staletí **dob__vali** různí vojevůdci. Můj bráška má alergii na **p__l**. Kousání nehtů je **zlozv__k**. Čert je pohádková **b__tost**. V nemocnici bude sestřička **p__chat** dědečkovi injekci. **Měs__c** je v úplňku a sousedův pes **v__l** celou noc. Za odměnu Tereza dostala **I__zátka**. Děti si hrají na **p__skovišti**. **Sl__šeli** jsme houkání **s__rény**. Od včerejška se mi **v__klá** zub. I učitel se může **zm__lit**. Nikdo se **neoz__vá**.

5.4 Interpretace výsledků

Jak již bylo výše zmíněno, test psalo celkem 386 žáků. Tabulka 3 obsahuje přehled všech zkoumaných slov. Uvedena jsou včetně počtu chyb, který je vyjádřen také procentuálně.

Nejprve jsou uvedena slova, ve kterých žáci chybovali nejvíce. Mezi prvních pět slov patří *pýchavku*, *viklá*, *dobývali*, *neozývá* a *zmýlit*. Naopak ke slovům s nejnižší chybovostí patří *měsíc*, *babičkou*, *podzim*, *zítra* a *jehličnaté*.

Tab. 3: Přehled chybovosti u všech zkoumaných slov

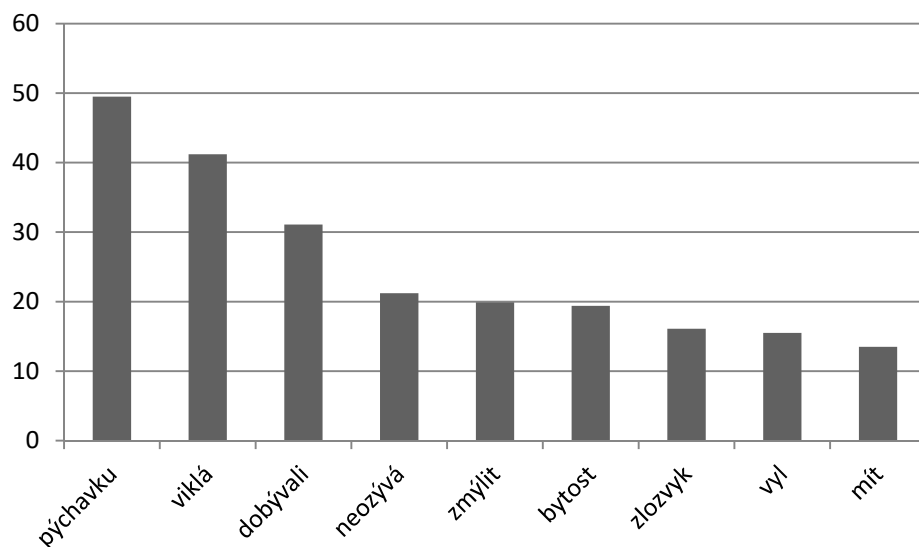
Slova	Počet chyb	Počet chyb v %
<i>pýchavku</i>	191	49,5
<i>viklá</i>	159	41,2
<i>dobývali</i>	120	31,1
<i>neozývá</i>	82	21,2
<i>zmýlit</i>	77	19,9
<i>bytost</i>	75	19,4
<i>zlozvyk</i>	62	16,1
<i>vyt</i>	60	15,5
<i>mít</i>	52	13,5
<i>píchat</i>	35	9,1
<i>pyl</i>	33	8,5
<i>nasytili</i>	29	7,5
<i>lýkožrout</i>	26	6,7
<i>mi</i>	24	6,2
<i>sirény</i>	19	4,9
<i>sypat</i>	15	4,2
<i>vysokou</i>	14	3,6
<i>lízátko</i>	14	3,6
<i>myšlenky</i>	12	3,3
<i>byli</i>	12	3,3
<i>pískovišti</i>	11	3,1

<i>slyšeli</i>	9	2,5
<i>jazyk</i>	8	2,2
<i>jehličnaté</i>	6	1,7
<i>zítra</i>	4	1,1
<i>podzim</i>	3	0,8
<i>babičkou</i>	1	0,3
<i>měsíc</i>	0	0

Zdroj: vlastní šetření

V následujícím grafu je pro větší názornost zachyceno množství chyb u prvních devíti slov.

Graf 1: Slova s nejméně frekventovanější chybivostí (vyjádřeno v procentech)

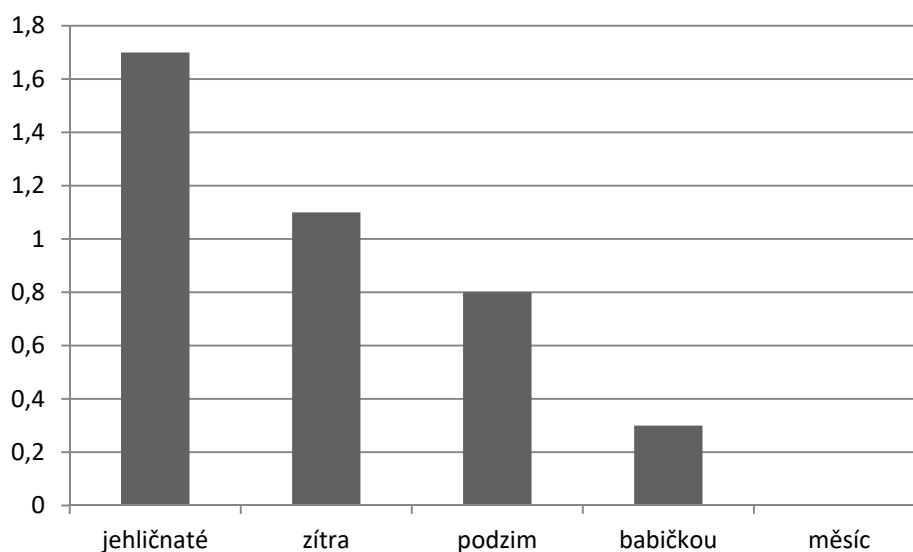

Zdroj: vlastní šetření

Jak lze vyčíst z tabulky č. 3 i grafu č. 1, žáci nejvíce chybovali ve slově *pýchavka*. Této chyby se dopustilo téměř 50 % žáků. Další problémy žákům dělala například slova: *viklá*, *dobývali*, *neozývá*, *zmýlit*, *bytost*, *zlozvyk*, *vyl* a *mít*. Celková chybovost uvedených slov neklesla pod 10 %.

Nejméně žáci chybovali ve slovech, která nejsou vyjmenovaná ani příbuzná. Jednalo se o slova uvedená v následujícím grafu. Chybivost u těchto slov nebyla vyšší než 2 %.

Graf 2: Slova s nejnižší chybovostí (vyjádřeno v procentech)

Zdroj: vlastní šetření

Jediné slovo, které úplně všichni žáci vyplnili bez chyby, bylo slovo *měsíc*. Mezi další slova s nejnižší chybovostí patřila *babička*, *podzim*, *zítra* a *jehličnaté*.

5.5 Shrnutí

Jak uvádím v následující tabulce, žáci se dopustili celkem 1141 chyb. Průměrný počet chyb na žáka základní školy jsou 3-4 chyby.

Tab. 4: Výsledky žáků základních škol

Ročník	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	3. - 9.
Počet žáků	39	60	68	68	49	44	58	386
Počet chyb v ročníku	189	125	167	205	185	116	154	1141
Průměrný počet chyb	4,85	2,08	2,46	3,01	3,78	2,64	2,66	3,38

Zdroj: vlastní šetření

Největší počet chyb na žáka se vyskytuje u žáků třetího a pátého ročníku, dále u žáků druhého stupně. Tento výsledek potvrdil danou hypotézu. Žáci třetího ročníku s učivem vyjmenovaných slov v tomto školním roce začali a teprve nyní dokončili řadu

vyjmenovaných slov po „Z“. Žáci třetího ročníku tedy nejspíše potřebují více času k upevnění učiva.

Nejlépe dopadli žáci čtvrtého ročníku. S učivem vyjmenovaných slov pracovali v průběhu třetího i čtvrtého ročníku, měli tak dostatek času k procvičení i fixaci učiva.

Žáci pátého ročníku sice také procvičovali učivo vyjmenovaných slov, ale v menší míře než v předešlých ročnících. K učivu vyjmenovaných slov se žákům v pátém ročníku přidává také učivo zahrnující psaní *i/y* v koncovkách podstatných jmen, přídavných jmen, shoda přísudku s podmětem (viz kapitola 1. 2).

U žáků druhého stupně pak dle mého názoru dochází k zapomínání učiva prvního stupně, kdy žáci nedostatečně upevněné učivo pozapomněli. U žáků druhého stupně také mohlo dojít k potlačení učiva vyjmenovaných slov nově získanými vědomostmi.

Výsledky testu potvrdily všechny stanovené hypotézy. Žáci třetí ročníku chybovali především ve slovech příbuzných. Z toho usuzuji, že u nich nedošlo k dostatečné fixaci učiva. Dále se potvrdilo moje očekávání, že si žáci čtvrtých ročníků v testu povedou nejlépe ze všech testovaných ročníků. Žáci pátých tříd a žáci druhého stupně se dopouštěli chyb nejen u vyjmenovaných slov, ale také u slov příbuzných a odvozených, čímž se také potvrdila počáteční hypotéza.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

6 Náměty a inspirace pro výuku vyjmenovaných slov v hodinách českého jazyka

Naučit žáky v průběhu 1. stupně pravopis vyjmenovaných slov a slov příbuzných je velmi obtížný úkol. Proto se s vyjmenovanými slovy žáci setkávají poprvé ve třetím ročníku, kde by se měli naučit správně psát především vyjmenovaná slova. Dále se žáci s učivem setkávají ve čtvrtém a pátém ročníku, kde procvičují zejména pravopis slov příbuzných se slovy vyjmenovanými.

Při vyvozování učiva o vyjmenovaných slovech je potřeba, aby žáci nejdříve dobře znali řadu základních vyjmenovaných slov, rozuměli jejich významu a dokázali je užívat v různých spojeních nebo větách.

S nácvikem řady vyjmenovaných slov se začíná po určitých částech, které jsou ve většině učebních materiálů odděleny (středníkem, popřípadě jsou uvedeny na jiné straně). Žáci části rytmicky odříkávají, po upevnění krátkého úseku řady vyjmenovaných slov se učí další.

Po zvládnutí řady vyjmenovaných slov se postupně přidávají nejbližší a později i obtížnější slova příbuzná. Procvičování vyjmenovaných slov se objevuje tedy i ve vyšších ročnících tak, aby měli žáci dostatek času na upevnění tohoto učiva. (Doležalová a Rosecký, 2012)

Návrh metodického postupu:

- opakování stavby slova se zaměřením na kořen slova,
- objasnění významu jednotlivých vyjmenovaných slov,
- znalost řady vyjmenovaných slov pomocí různých didaktických her a činností (kartičky s obrázky a slovy),
- využívání vyjmenovaných slov ve slovních spojeních, větách, souvětích, krátkých příbězích, textech,
- procvičování správného psaní nejdříve v základních, potom v příbuzných slovech.

6.1 Činnosti a didaktické hry

V současné době může učitel využívat soubor činnostních metod a forem učení, který dává žákům prostor ke konkrétním činnostem, úvahám a tvorbě otázek. Žák projevuje vlastní iniciativu, pracuje, přemýšlí, hovoří a tvoří. Za pomoci vhodných učebních materiálů a pomůcek nabývá nových poznatků vlastní činností a prožíváním.

K účinným metodám práce v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ patří jednoznačně také hra. Při hře žáci uplatňují svou fantazii, cit, kreativitu i dosavadní zkušenosti, schopnosti a dovednosti. Ve školním vzdělávání mluvíme o didakticky využitých hrách, které považujeme za hry řízené, vedené. I přes vysokou míru spontaneity se hra řídí určitými pravidly, která sledují jasně stanovený cíl. Úspěšná hra pak v žácích vyvolává touhu po jejím trvání, popřípadě opakování. (Hájková, 2007)

6.2 Zásobník námětů a činností pro práci s vyjmenovanými slovy

Vyjmenovaná slova patří k tradičnímu učivu, kdy mají žáci zvládnout psaní *y* ve velkém množství neznámých a jim často nic neříkajících slov. Cestou ke zvládnutí osvojení si vyjmenovaných slov je pochopení významu slova. Učit se slova jako bezesmyslnou básničku není nejšťastnější způsob. Jan Michal Mleziva (2009, s. 26-27) uvádí, že jednou z nejúčinnějších možností je pracovat s informacemi, které se pojí k vyjmenovanému slovu. Dítě pak s vyjmenovaným slovem pracuje nevědomky a bezděky si vštípí jeho podobu.

Po seznámení s řadou vyjmenovaných slov následuje dlouhá práce s vyjmenovanými slovy - procvičování. Vhodné je zvážit výběr slov, na jejichž zvládnutí by měl učitel důsledně trvat. S některými slovy se žáci v dalším životě téměř nesetkají a jejich pravopis si mohou kdykoli ověřit v Pravidlech českého pravopisu. Učitel by proto měl pro žáky vybrat slova, u kterých je velmi pravděpodobné, že se s nimi budou žáci často setkávat. Připomínat si je mohou například při nácvičování nového mluvnického učiva, nebo se s danými slovy mohou setkat i v jiných předmětech na základní škole. (Křivská, 2011/2012, s. 22-25)

K upevnění učiva je nutné neustálé procvičování, kdy učitel může využít některou z následujících možností.

Identifikace vyjmenovaných slov v textu, mluveném projevu

Žák je schopný v textu (v mluveném projevu) postřehnout slova vyjmenovaná i slova příbuzná.

Aktivity mohou být vhodné:

- k rozvoji paměti, soustředěnosti, slovní zásoby
- k rozvoji čtenářské gramotnosti/ tréninku sluchové analýzy

Příklad:

Zvláštní povídka

Všichni žáci musí mít tužku a papír. Učitel řekne žákům: „Budu číst krátký příběh. Dávejte dobrý pozor a zkuste si poznamenat vyjmenovaná slova po B a slova k nim příbuzná, která uslyšíte v následující povídce.“

O rytíři Zbyškovi

„Nedaleko města Bystřice nad říčkou Bystřičkou stál nedobytný hrad Buližník, který obýval zchudlý rytíř jménem Zbyšek Zbyslav Babyka. Jeho příbytek, byť to byl vlastně jen obývací, vypadal poněkud vybydleně, protože tam nebyl žádný nábytek. Sám Zbyšek se vůbec nesnažil svůj byt nějak zvelebit. To byla jeho největší slabina. Jeho milovaný papoušek Tobiáš se za to na Zbyška velmi zlobil. Musel celé dny sedět na bidýlku, aby neutonul v moři nepořádku. Takové obydlí se mu jistě nezamlouvalo. Komu by se líbilo takové živobytí?“ (Zemanová a Bergmannová, 2011, s. 6-7)

Vysvětlení významu vyjmenovaných slov a jejich použití

Vhodnou metodou k usnadnění pochopení významu vyjmenovaných slov je trénink formou vysvětlování významu slov, a to například synonymem, opisem nebo hádankou.

Příklad:

Je to vyjmenované slovo po S a je to opak slova dcera. Co je to? (→syn)

Dále je možné použít vyjmenovaná slova ve slovním spojení, ve větě. Žáci mohou zkoušet do jedné věty zařadit i více vyjmenovaných slov, popřípadě se pokusit vymyslet krátké verše a příběhy na daná vyjmenovaná slova.

Příklady:

Vyjmenovaná slova v pohádce (Koten, 2006, s. 77)

Na kartičky si připravíme jména pohádkových postav. Žáci si z kartiček vylosují jednu pohádkovou bytost a přidají k ní jedno (jakékoli) vyjmenované slovo, které se hodí k dané postavě. Pak vymyslí větu o pohádkové postavě, která bude obsahovat vyjmenovaná slova.

Například: Bob a Bobek → slovo: *bydlí*, věta: Bob a Bobek *bydlí* v klobouku na louce, kde je plno *bylin*.

Tři slova (Koten, 2006, s. 53, upraveno)

Tři žáci napíší na tabuli nezávisle na sobě po jednom vyjmenovaném slově. Ostatní žáci se snaží vytvořit z těchto slov krátké vypravování, nebo větu, ve které by byla všechna tato tři slova obsažena. Odpovědi budujeme společně. Vítězí vypravování, které se líbilo největšímu počtu žáků.

Například: *býk - bylina - kobyla*

Byl jednou jeden *býk*, který na pastvě objevil zajímavou *bylinu*. A díky té *bylině* poznal krásnou *kobylu*.

Tři věty (Koten, 2006, s. 61, upraveno)

Učitel vybere vyjmenované slovo. Určí žáka, který má vymyslet 3 věty. Věty na sebe musí navazovat, aby vznikl krátký slohový celek. Žák, který nedovede říci souvisle 3 věty, dostane trestný bod.

Například: *bylina*

1. Má babička sbírá léčivé *byliny*.
2. Z těchto *bylin* vytváří výborné čajové směsi, které pomáhají celé rodině.
3. Těším se, až zase babičce pomůžu sbírat *byliny*.

Identifikace chyby v řadě vyjmenovaných slov

Žáci si uvědomí, který obrázek/slovo v řadě je na nesprávném místě, nebo který obrázek/slovo chybí. Zpočátku může být obrázek/slovo či více slov jen otočené, později zcela v řadě chybí. (Doležalová a Rosecký, 2012)

Příklad: Je uvedená řada vyjmenovaných slov zapsaná tak, jak ji znáš?

být, bydlit, obyvatel, byt, nábytek, příbytek, dobytek, obyčej, bystrý, kobyla, bylina, býk, Příbrav

Memorování řad vyjmenovaných slov

Znalost řady vyjmenovaných slov je velmi důležitá a není dobré ji podceňovat. K upevnění řady vyjmenovaných slov mohou sloužit následující aktivity.

Příklady:

Štafeta

Říkáme vyjmenovaná slova jako štafetu v kruhu, po lavicích, obměnou může být psaní řady vyjmenovaných slov štafetově.

Hra zakázané slovo (Doležalová a Rosecký, 2012)

Říkáme s žáky řadu vyjmenovaných slov, ale předem určíme, které slovo z řady je zakázané. Při přeřikávání řady místo zakázaného slova tleskneme/dupneme, přidáváme postupně další zakázaná slova.

Žáci si opakují znalost řady, musí se soustředit, aby hru nepokazili.

Hra s hracími kostkami

Žáci mají ve dvojici dvě kostky (klasickou šestistěnnou, která osahuje místo čísel 1-6 písmena B, L, M, P, S, V a dvacetistěnnou s čísly 1-20)

Žák hodí oběma kostkami, padne řada vyjmenovaných slov (B, L, M, P, S, V) a číslo, které určuje pořadí vyjmenovaného slova. Padne-li číslo vyšší než počet slov v řadě vyjmenovaných slov, žák sečte číslice hozeného čísla, například 20 a B. Žák sečte číslice čísla 20 ($2 + 0 = 2$) a řekne druhé vyjmenované slovo v řadě vyjmenovaných slov po B (*bydlit*).

Třídění vyjmenovaných slov dle kritérií

K doplnění cvičení zaměřených na memorování řad vyjmenovaných slov můžeme zařadit cvičení na třídění vyjmenovaných slov dle daných kritérií, jako je například slabičnost, slovní druhy, abecední pořadí, významová souvislost.

Příklad:

Za 1 minutu napiš co nejvíce slov: (Koten, 2006, s. 52, upraveno)

- slov jednoslabičných
- slov, která označují zvíře
- slov, která jsou slovesy
- slov, která jsou křestními jmény
- slov, která jsou názvy měst, vesnic

Aktivita „Vyhledej vhodný obrázek/slovo!“

Učitel řekne tři slova příbuzná k jednomu vyjmenovanému slovu, žáci vyberou vhodný obrázek, kartičku s vyjmenovaným slovem, nebo vyjmenované slovo napíší.

Příklad: *plynoměr, rozplynout se, splynout (plynout)*

Aktivita „Přiřaď příbuzná slova k vyjmenovaným slovům“!

Učitel žákům nadiktuje několik příbuzných slov z jedné řady vyjmenovaných slov (vyjmenovaná slova po „B“) a žáci slova je seřadí.

Příklad:

Seřaď příbuzná slova podle toho, jak následují v řadě vyjmenovaných slov za sebou.

spolykat, plyšák, blýskavice

➔ *blýskavice (blýskat se), spolykat (polykat), plyšák (plyš)*

Aktivita „Co k sobě patří?“

Žák přiřadí vyjmenované slovo (slovo příbuzné) k jeho významu. Aktivitu je možné využít formou kartiček, anebo formou spojování.

Příklad:

1) býlí	A) ustálený způsob, zvyk
2) obyčej	B) plevel, slovo odvozené od slova bylina
3) býkovec	C) prudký horský potok
4) bystrina	D) čiperný člověk, který všude vnikne
5) všudybyl	E) bič ze spletených býčích žil nebo řemínků

Skrývačky

Žáci hledají vyjmenovaná slova (příbuzná slova) ukrytá ve větách. Pro menší žáky je vhodné předepsat na tabuli, od konce 3. třídy žáci zvládají, když učitel skrývačku pouze řekne. Nebo lze kombinovat, nejprve říci, a pokud nebude nikdo vědět, napsat žákům věty na tabuli.

Příklad:

Objevíš vyjmenovaná slova? (Koten, 2006, s. 38)

1. Kdyby strýček náhodou nepřišel, navštívím ho sám.
2. Je to takový malý slabý kluk.
3. Na chodbě visí seznamy školáků.
4. Známý taškář Mirek rozveselil všechny spolužáky.
5. Hloupý chalupník se nechal snadno napálit.
6. Myslivcův pes zavěšil stopy lišky.
7. Žádné hlasy není slyšet.
8. Zlaté vlasy patřily krásné princezně.
9. Nový rýč byl velmi ostrý.
10. Sovy dravě zaútočily na velkou myš.

Bingo

Žáci si vytvoří tabulku o devíti polích (3x3), do každého pole si zapíše například vyjmenovaná slova po „B“ (9 slov). Učitel říká vyjmenovaná slova po „B“ v různém pořadí, žáci si škrtnají slova, která slyší ve své tabulce. Ten žák, který bude mít přeškrtnutá 3 slova vodorovně/ svisle, šikmo (všechna slova), vykřikne „bingo“ a svá přeškrtnutá slova přečte. (Koten, 2006, s. 85, upraveno)

Příklad:

bylina	bystrý	byt
obyčej	kobyla	být
obyvatel	babyka	dobytek

Využití karet s *i/í* a *y/ý*

Karty s *i/í* a *y/ý* učitel rozkopíruje a zalaminuje pro každého žáka (pro rychlejší rozlišení *i/y* je dobré vytisknout karty na barevné papíry, například písmena *i/í* na žlutý papír, *y/ý* na papír zelený). Žáci karty používají k určování, jaké *i/í/y/ý* se v daném slově píše.

Příklady:

Zvedání příslušných karet

Učitel říká slova, žáci zvedají karty. Žáci si sami promyslí, jaké *i/y* se v daném slově píše, nekoukají se na karty ostatních spolužáků.

Karty využity jako kritérium pro třídění slov

Žáci mají kromě karet s *i/y* k dispozici sadu kartiček z určitého souboru slov. Ke kartě *i/y* žáci přiřazují kartičky.

Například slova *bydliště*, *Bylany*, *jazyk*, *myslitel*, přiřadí ke kartě *y*.

Využití karet ve dvojici

Jeden žák ze dvojice zadává slova, která dostal na lístečku od učitele (nebo slova může číst z učebnice, pracovního sešitu) a druhý žák zvedá kartičky. Žáci se vzájemně kontrolují ve správnosti, v případě neshody a nejasnosti, požádají učitele o radu.

Vlaštovka - poštovní doručovatelka

Cvičení na doplňování probíraného pravopisného jevu na papíře A5 složené do tvaru vlaštovky. Učitel přináší do třídy košík, ve kterém jsou připravená cvičení, složená do tvaru vlaštovky. Postupně rozhazuje všechny vlaštovky po třídě a současně vybízí žáky k jejich záchraně. Poté žáci vlaštovku ošetří, to znamená, že ji rozloží, dopíše chybějící údaje (*i/y*), podepíše se a odnesou ji zpět do košíku. Další hodinu vyučující ohlásí, či vlaštovky se nejlépe zotavily, tedy či cvičení bylo nejlépe napsáno. (Neterdová, 2001, s. 20)

Možné zadání:

Když k nám přilétají vlaštovky z teplých krajín, jsou celé potlučené, unavené a některé i nemocné. Proto se je pokusíme uzdravit, aby byly opět silné a zdravé.

Věšíme *i/y*

Učitel upevní ve třídě šňůru na prádlo ve výšce ramen dětí. Při hodině pak chodí mezi lavicemi s košíkem, ve kterém jsou vystřižená *i/y*. Učitel pokaždé řekne nějaké slovo obsahující *i/y*. Vyvolaný žák má za úkol vytáhnout z košíku správné písmeno a zavěsit je na šňůru pomocí kolíčků. (Neterdová, 2001, s. 20)

Možná motivace:

Písmenka *i/y* šla na procházku v nevhodnou dobu. Zrovna když začalo pršet. Vrátila se celá zablácená, že jsme je museli dát do pračky. Pověšíme je společně na šňůru?

Maják

Žáci - kapitáni lodí dostanou za úkol dopsat *i/y* do doplňovacího cvičení. Poté, co cvičení dokončí, provedou opravu společně s učitelem - strážcem majáku. Ten přečte každou větu a poté hláskuje slova na doplnění. Kombinuje výslovnost s blikáním baterky

(*i* - jedenkrát, *y* - dvakrát). Kapitáni tak mají možnost opravovat chyby - zvolit správnou cestu. (Neterdová, 2001, s. 20)

Možná motivace:

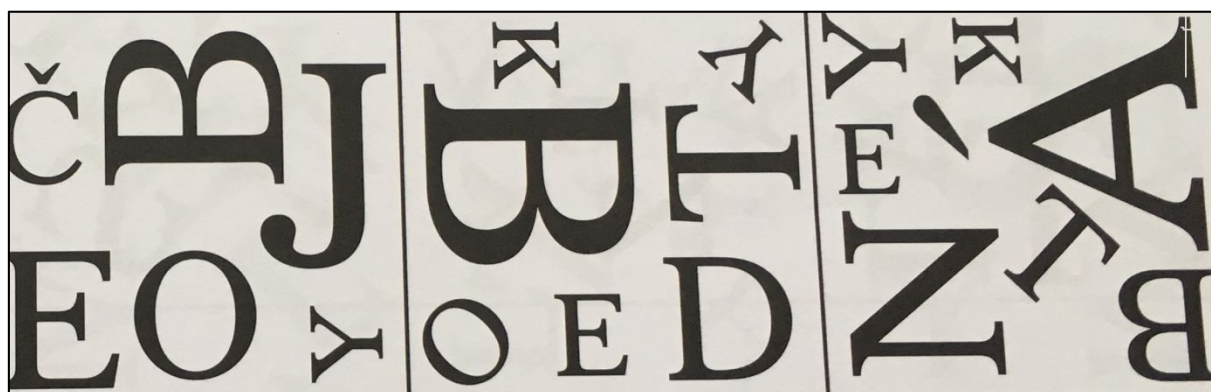
Víte, co je maják? Vysoká stavba na skále v moři, ze které strážce vysílá světelná znamení, aby varoval lodě před nebezpečím nebo je navedl správným směrem.

Rébusy

Pro zpestření výuky, pro rychlejší žáky, či jako motivaci na začátku hodiny, lze použít rébusy s ukrytými vyjmenovanými slovy. Rozpoznaná vyjmenovaná slova žáci zapisují na volné místo pod rébusem.

Možné využít také jako námět pro výtvarné činnosti - vlastní tvorba rébusu.

Příklad: Která vyjmenovaná slova ukrývají rébusy? (Doležalová a Rosecký, 2012)

Had

Hra vhodná na úvod hodiny, opakování jakékoli řady vyjmenovaných slov. Volíme libovolné písmeno, které se poměrně často vyskytuje ve vyjmenovaných slovech. Napíšeme ho do připraveného schématu. Žáci pak o závod doplňují možná vyjmenovaná slova tak, aby písmeno bylo vždy na určeném místě. (Koten, 2006, s. 42)

Příklad:

Doplň schémata vyjmenovanými slovy po B.

B _ _ _ _ _ (bydlit, bystrý, bylina, babyka, Bydžov)

_ B _ _ _ _ _ (obyvatel)

_ _ B _ _ _ _ (nábytek, dobytek)

_ _ _ B _ _ _ _ (příbytek)

_ _ B _ _ _ (kobyła)

B _ _ (byt)

Přesmyčky

Učitel napíše na tabuli, nebo nadiktuje žákům slova s přeházenými písmeny. Žáci mají sestavit původní neznámé slovo. (Koten, 2006, s. 48, upraveno)

Příklad:

Poznáš ukryté slovo?

ŽDYBOV → BYDŽOV

AYBNLY → BYLANY

RĚNAHYB → HRABYNĚ

EŠCBIY → BYŠICE

Domino

Jednoduchá hra sloužící k procvičení vyjmenovaných slov a slov příbuzných. Na lístek tvaru domina (obdélník) napíšeme na levou stranu vyjmenované slovo, na pravou stranu slovo příbuzné k vyjmenovanému slovu. Údaje na jednom obdélníku k sobě nenáleží.

Žáci jsou rozděleni do skupin. Každá skupina hráčů dostane část lístečků. Tyto lístky se umísťují na stůl, nebo magnetickou tabuli. Hraje se tak dlouho, dokud skupina může kombinovat lístky ze své zásoby, nebo dokud se nezmýlí.

Vítězem je ten, kdo umístí správně všechny své lístky.

Příklad:

start	byt
bytná	bystrý
bystrozrak	kobyła

Anebo je možné využít variantu skládání domina v jednom. Kdy každý žák dostane soubor kartiček, které skládá do kruhu.

V levé části karty je *i/ í/ y/ ý*, které doplňujeme do určitého slova, v pravé části je slovo s volným místem pro *i/ í/ y/ ý*.

ý	nap_ t se
í	zpy_ chnout
y	m_ slitel

Jazyková matematika

Učitel napíše na tabuli několik slov. Žáci se pokusí vytvořit jedno nové slovo tak, že z každého slova v jazykové rovnici vyberou popořadě jedno písmeno. (Koten, 2006, s. 80, upraveno)

Příklad:

Které slovo se ukrývají sčítance?

bratr + byt + kalhoty + noviny + rovina + peřina → bylina

citron + pasta + továrna + papyrus + babyka + sešity → cavyky

provaz + fyzika + puška + podešev + kofola + noviny → Pyšely

Slovní kvarteto

Hra je obměnou klasické karetní hry, kde obrázky po čtyřech kartách spolu tvoří tematickou skupinu. Obrázek je na kartě nahrazen podtrženým slovem. Hráč se ptá spoluhráče po kartě, která mu chybí do čtveřice podle slov označených pod podtrženým základním slovem. Má-li tázaný hráč kartu, na které je hledaný pojem podtržený, odevzdá kartu spoluhráči, který může pokračovat ve hře a ptát se kteréhokoli spoluhráče po další kartě do čtveřice. Nemá-li tázaný hráč hledanou kartu, pokračuje sám ve hře. Hotové čtveřice se odkládají. Vyhrává ten, kdo má nejvíce čtveřic. Hráči musí dobře sledovat hru, aby si zapamatovali, kdo se po které kartě ptal a kterou kartu již získal. (Koten, 2006, s. 56)

Kvarteto vyjmenovaných slov může vypadat takto:

<u>MYSLIT</u>	<u>HMYZ</u>	<u>HLEMÝŽD'</u>	<u>ZAMYKAT</u>
hmyz	hlemýžd'	zamykat	myslit
hlemýžd'	zamykat	myslit	hmyz
zamykat	myslit	hmyz	hlemýžd'

Souřadnicové tabulky

Jedná se o hru, ve které žáci soupeří ve družstvech. Důraz je kladen na správné určení *i/ y* a také zdůvodnění pravopisu.

Žáky rozdělíme na dvě družstva, která se vzájemně vyvolávají, zadávají si souřadnice slov. Zkoušené družstvo si v zadané tabulce najde dané souřadnice, přečte slovo, které se v daném poli nachází a doplní chybějící *i/ y*. Žáci své odpovědi říkají nahlas a také zdůvodňují. Protihráči kontrolují jejich odpovědi, v případě nejasností se obrátí na učitele. Své odpovědi i odpovědi soupeřů si žáci zaznamenávají do tabulky. Vhodné je například barevně odlišit své odpovědi od soupeřových.

(Příklad: Družstvo vyvolá své protihráče a zadá souřadnice A2, druhé družstvo odpoví - y, protože se jedná o slovo příbuzné. Obě družstva zaznamenají odpověď do tabulky.)

Tabulka pro žáky k zaznamenání i, y

	1	2	3	4
A				
B				
C				

Tabulka obsahující souřadnice a slova, ve kterých mají žáci za úkol doplnit i/y

	1	2	3	4
A	b_strý	b_kovec	vyb_ravý	b_linářka
B	bab_čka	kob_lka	trub_čka	dob_vat (uhlí)
C	hb_tě	ob_nadlo	b_tva	ob_čej

Chodí Pešek okolo

Aktivita, kterou hrajeme jako známou hru. Žáci sedí v kruhu (v lavicích) v předklonu se zakrytýma očima. Jeden vylosovaný žák má „Peška“ (šátek s uzlem), chodí kolem dětí a všichni říkají známou říkanku: „Chodí Pešek okolo, nedívej se na něho. Kdo se na něj koukne, toho Pešek bouchne.“ V tu chvíli „Pešek“ někoho klepne a ve stejný moment učitel řekne otázku týkající se vyjmenovaných slov.

Pokud žák neumí odpovědět, stává se „Peškem“. (Koten, 2006, s. 84, upraveno)

Příklady možných otázek:

1. Jmenuj 5 vyjmenovaných slov po „B“.
2. Je slovo *bystřina* příbuzné vyjmenovanému slovu *bystrý*? (A/N)
3. Vysvětli vlastními slovy význam slova *pozbyt*.
4. Slovo *babička* patří mezi vyjmenovaná slova po „B“. (A/N)
5. *Černobýl* je rostlina s drobnými žlutými květy, roste na sušších místech, často jako plevel. (A/N)
6. Slovo *Kobylisy* je příbuzné vyjmenovanému slovu *kobyla*. (A/N)

Křížovky

Křížovky k procvičení vyjmenovaných slov a slov příbuzných můžeme zařadit v jakékoli části hodiny, jako práci pro rychlejší žáky, domácí úkol.

Příklad: K příbuzným slovům doplňte náležité vyjmenované slovo. (Koten, 2006, s. 101, upraveno)

přivyknout, zvyk

zavýsknout,

výskot

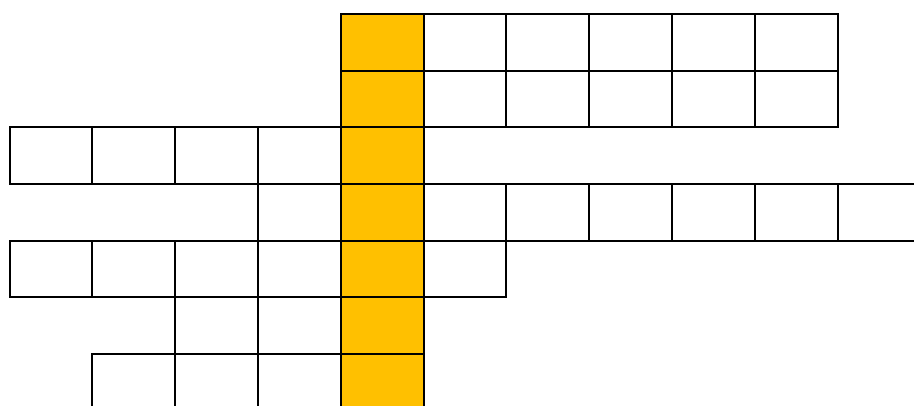
chmýříčka

příbyteček

žvýkačka

vytí, zavyl

pyšný, přepych

Doplňovačky

Tak jako křížovky, doplňovačky je možné využít v jakékoli části hodiny, či jako domácí úkol.

Příklad:

Doplň správné *i/ y* v názvech jednotlivých měst. Tajenku tvoří písmena ve sloupcích podle doplněného *i/y*, čteno shora dolů.

I	Y	
P	T	L_berec
A	R	V_škov
S	A	Litom_šl
V	H	V_mperk
O	E	Sv_tavy
X	P	Nový B_džov
E	I	V_soké Mýto
S	B	V_zovice

Výše zmíněné náměty a aktivity mohou být pro učitele vhodným doplňujícím materiálem při výuce vyjmenovaných slov.

Příloha této diplomové práce obsahuje také pracovní listy zahrnující přehledy vyjmenovaných slov, slov příbuzných, homonymních skupin slov včetně objasnění významů některých problematických slov. Pracovní listy jsou určeny přímo pro žáky, žáci je mohou používat nejen v hodinách českého jazyka, ale také při domácí přípravě do vyučování.

Doufám, že využití výše zmíněných materiálů povede ke zvýšení efektivity výuky vyjmenovaných slov na základních školách.

ZÁVĚR

Výsledky výzkumu potvrdily předpoklad, že žáci čtvrtého ročníku zvládají učivo vyjmenovaných slov nejlépe ze všech testovaných žáků. Písemný test obsahoval 28 zkoumaných jazykových jevů, test psalo celkem 60 žáků, kteří se dohromady dopustili 125 chyb.

Žáci třetího ročníku sice téměř nechybovali přímo ve vyjmenovaných slovech, často ale chybovali ve slovech příbuzných a odvozených. Největší problémy žákům činila slova *pýchavka*, *vysokou*, *zlozvyk*, *bytosť* a *zmýlit*. Žáci si sice upevnili řady vyjmenovaných slov, ale pracovat s příbuzností slov ještě zcela nedokáží. Problémy jim také dělala slova homonymních skupin slov, jako například *dobývali*, *mi*, *mít*. To může být způsobeno jednak rychlým čtením a bezmyšlenkovým doplněním *i/y*, anebo také typem využívané učebnice ve škole. Většina žáků ze třetího ročníku používá učebnice nakladatelství Alter, ve kterých je homonymních skupin slov uvedeno málo. Učebnice tohoto nakladatelství přidává více homonymních skupin slov až ve vyšších ročnících. Žáci se tedy se slovy obsaženými v testu prozatím vůbec nemuseli setkat. Dalším možným důvodem mohlo být nedostatečné procvičení učiva, kdy si žáci zapamatovali pouze vyjmenovaná slova.

Z průzkumu učebnic obsaženém v teoretické části (viz kapitola 4. 3) vyplynulo, že řady slov uvedené v učebnicích různých nakladatelství jsou téměř totožné. Dotazování učitelé uvedli, že žákům slova, která v základní řadě vyjmenovaných slov nejsou uvedena, při výuce sami doplňují. Z toho usuzuji, že typ učebnice nemá na znalosti žáků zásadní vliv.

Žáci pátých ročníků si v písemném testu rovněž nevedli příliš dobře. K častým chybám docházelo u slov *pýchavka*, *viklat* a *dobývat*. Jak již bylo výše zmíněno, učivo českého jazyka pro pátý ročník obsahuje velké množství gramatických jevů a jejich časté procvičování. Domnívám se, že např. slovo *pýchavka* si žáci mohli chybně zafixovat (viz kapitola 2. 1).

Výsledky výzkumu ukázaly, že i žáci druhého stupně základních škol mají v pravopisu vyjmenovaných slov jisté rezervy. Žáci si podle předpokladu osvojili řady vyjmenovaných slov poměrně dobře, ale nejvíce chybovali ve slovech příbuzných k vyjmenovaným slovům.

Výsledky písemného testu se staly východiskem pro zpracování další části diplomové práce. Jedná se o materiály obsahující náměty a aktivity, které mohou učitelé

českého jazyka využít ve svých hodinách při výuce vyjmenovaných slov. Jako inspirace pro tvorbu těchto materiálů mi posloužila především publikace Tomáše Kotena *Škola? V pohodě!* (2006) a materiály Tvořivé školy určené pro činnostní učení. Důraz je kladen zejména na skupinovou práci, vlastní iniciativu, rozvoj kreativity a samostatného myšlení (viz kapitola 6. 1, 6. 2).

Nedílnou součástí práce je i příloha obsahující přehledné pracovní listy, které mohou žáci využít nejen ve vyučování, ale také při domácí přípravě. Pracovní listy si žáci mohou zařadit do svého portfolia a v případě potřeby pak do pracovních listů mohou kdykoli nahlédnout a ověřit si pravopis daného slova, aniž by museli brát do rukou Pravidla českého pravopisu či vyhledávat slovo na internetových jazykových příručkách.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BAJER, Lukáš. *Vzdělávací aktivity v jazyce českém: Oborová uživatelská příručka pro učitele*. Brno, 2015. ISBN 978-80260-8169-2.
- BIČÍKOVÁ, Vladimíra. *Pavučinka - vyjmenovaná slova*. Brno: Tobiáš, 2006. ISBN 80-7311-76-8.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Pravopis a tvarosloví: v čem často chybujeme*. Dobřichovice: KAVA-PECH, 2010. ISBN 978-80-87169-17-9.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka pro 2. - 4. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 1982.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka: pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-24251-0.
- ČÁP, Jan. Befeleme, Y se veze. *Lidové noviny* [online]. 2009, 22(56) [cit. 2018-04-01]. ISSN 0862-5921.
- ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: Didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a pro studenty učitelství*. 2. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-85937-47-6.
- ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Didaktika češtiny*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22439-3.
- ČECHOVÁ, Marie, Karel OLIVA a Petr NEJEDLÝ. *Hrátky s češtinou*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7235-349-1.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Czech on the network: Written or Spoken Interaction. *Dialog analysis and the Mass Media*. 1999, 113-126.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Čeština v síti: Pisanost či mluvenost? O stylu e-mailového dialogu, *Naše řeč*. 1997, 80, 225-247.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. *Jazyk a styl elektronické komunikace: čeština a počítačština*, Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě D3, 2003, 48-56.
- DAVID, Milan. *Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy*. 3. České Budějovice: JČU, 2001. ISBN 80-7040-516-3.
- DOKOUPILOVÁ, Lucie. *Metodika výuky českého jazyka na 2. stupni základních škol a středních škol z pohledu pedagogické praxe: Náměty pro začínajícího učitele*. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-883-7.

- DOLEJŠÍ, Pavel. *Základní pravopisné jevy a pravopisná pravidla s podrobným výkladem českého pravopisu: pro školu a veřejnost: a navíc 240 pravopisných cvičení a diktátů zaměřených na psaní i/í a y/ý po souhláskách tvrdých, měkkých a obojetných (s klíčem)*. Praha: Malostranské nakladatelství, 2005. ISBN 978-80-904819-3-0.
- DOLEJŠÍ, Pavel. *Nebojme se češtiny: Příprava k přijímacím zkouškám z českého jazyka na různé typy středních škol*. 12. Pavel Dolejší, nakladatelství a vydavatelství, 2006. ISBN 80-86480-71-2.
- DOLEŽALOVÁ, Alena Bára a Čeněk ROSECKÝ. *Pracovní karty a šablony: pro činnostní učení českému jazyku ve 3. ročníku*. Tvořivá škola, 2012.
- HÁJKOVÁ, Eva. *Hra v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ. Čeština - bádání a učení*. 2007, 130-134.
- HAUSER, Přemysl a Karla ONDRÁŠKOVÁ. *Základy didaktiky českého jazyka pro první stupeň základní školy*. Brno: MUNI, 1991. ISBN 80-210-0238-5.
- HAUSER, Přemysl a Květoslava KLÍMOVÁ. *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*. Brno: Masarykova univerzita - Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-210-4244-5.
- HAUSER, Přemysl, Květoslava KLÍMOVÁ a Ivana KOLÁŘOVÁ. *Český jazyk: pro studující učitelství 1. stupně základní školy*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3358-6.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. Praha: SPN, 1981. ISBN 80-85866-57-9.
- HÖFLEROVÁ, Eva. *Didaktika českého jazyka pro základní školy*. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7368-203-6.
- HÖFLEROVÁ, Eva. *Didaktika češtiny pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7368-016-5.
- HUBÁČEK, Jaroslav a Eva JANDOVÁ. *Čeština pro učitele*. 4. VADE MECUM BOHEMIAE, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7
- JANDOVÁ, Eva. *Čeština na WWW chatu*. 1. Ostrava: Ostravská univerzita - Filozofická fakulta, 2006, ISBN 978-80-7368-253-2.
- JELÍNEK, Jaroslav. *Úvod do teorie vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1979.
- KAMENÍČKOVÁ, Jaroslava. *K problematice výuky vyjmenovaných slov. Komenský CZ*. 1998/99, 123(1/2), 12.
- KOLSKÝ, Tomáš. *Porovnání četnosti psaní slov na českém internetu s diakritikou a bez diakritiky. Češtinář*. 2006, 16, 116-120.

- KOTEN, Tomáš. *Škola? V pohodě!: metody, hry a formy práce pro realizaci učiva, pro dosažení očekávaných výstupů a rozvoj klíčových kompetencí*. Most: Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-18-4.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Silvie. Návčik a hodnocení pravopisných dovedností. *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*. 2006, 12(9), 16-19.
- KROBOTOVÁ, Milena a Helena JODASOVÁ. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0511-3.
- KŘIVSKÁ, Alena. Vyjmenovaná slova ve vyučování 3. - 5. ročníku na I. stupni ZŠ. *Komenský: časopis pro učitele základní školy*. 2012, 136(5), 22-25.
- MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: Přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. 14. Praha: Fortuna, 2005. ISBN 80-7168-892-4.
- METELKOVÁ SVOBODOVÁ, Radana. *Moderní didaktika českého jazyka se zaměřením na jazykovou, komunikační a slohovou výchovu*. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-553-9.
- MLEZIVA, Jan-Michal. Jak učit vyjmenovaná slova bezbolestně. *Rodina a škola*. 2009, 56(7), 26-27. ISSN 0035-7766.
- MLEZIVA, Jan-Michal. Pýcha, pytel, pysk - slova, která mají význam. *Rodina a škola*. 2010, 57(9), 22-23. ISSN 0035-7766.
- MLEZIVA, Jan-Michal. *Vyjmenovaná čtení o přírodě*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7383-444-5.
- MŽOURKOVÁ, Hana. Postoje k pravopisu v diskusích na internetu. *Čeština doma a ve světě*. 2000, 14(1-4), 126-132.
- NETERDOVÁ, Lenka. Procvičování pravopisu bez obav. *Moderní vyučování*. 2001, 7(7), 20. ISSN 1211-6858.
- PECH, Jaroslav. *Schůzky s češtinou aneb hezky česky: Populárně naučná forma pravidel české gramatiky*. Praha: NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-0593-4.
- PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.
- Průvodce českým jazykem: aneb co byste měli znát ze základní školy*. Brno: Didaktis, 2005. ISBN 80-7358-019-5.
- SEDLÁČEK, Bohumil. Lze naučit žáky české gramatice?. *Česká škola*. 1995, 1(10), 5-6.
- SEDLÁČEK, Bohumil. Mohou žáci ovládnout český pravopis aneb za kolik "hrubek" si zaslouží pětku z diktátu?. *Česká škola*. 1995, 1(9), 6-7.

SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk v kostce*. Praha: Fragment, 2008. ISBN 978-80-253-0189-0.

STRAKOVÁ, Helena a František KALANDRA. *Jak psát bez chyb, aneb, I pravopis se dá naučit*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2011. ISBN 978-80-7204-733-8.

STYBLÍK, Vlastimil a Marie ČECHOVÁ. *Přehledná mluvnice češtiny pro základní školy: Mluvnice se nebojíme*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-36-8.

SVOBODA, Karel. *Didaktika českého jazyka a slohu*. Praha: SPN, 1977.

SVOBODOVÁ, Jana. *Didaktika českého jazyka s komunikačními prvky: Počáteční fáze výuky mateřštiny*. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-300-5.

Školní pravidla českého pravopisu. Brno: Lingea, 2009. ISBN 978-80-87062-61-6.

ZEMANOVÁ, Lenka a Michaela BERGMANNOVÁ. *Výři nesýčkují: veselé příběhy s vyjmenovanými slovy*. Praha: Portál, 2011, s. 6-7. ISBN 978-80-7367-989-7.

Internetové zdroje

Moje čeština: Čeština nemusí být nuda [online]. 2016 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.mojecestina.cz/>

Slovník spisovné češtiny. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1446-7.

[online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

Internetová jazyková příručka [online]. c2008-2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Vyjmenovaná slova. *Diktaty.cz* [online]. 2012-2014 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://cestina.diktaty.cz/>

Principy českého pravopisu. *MUNI* [online]. 2015 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2015/ZS1BP_CjC1/um/principy_pravopisu.pdf

KamiNet [online]. 2014 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.kaminet.cz/>

Pravidla českého pravopisu [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.pravidla.cz/>

Školákov [online]. 2008 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://skolakov.webnode.cz/>

Vítejte ve třídě u Mufa [online]. 2011 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://trida-u-mufa.webnode.cz/>

Základní škola Jehnědí [online]. 2014 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.brumlik.estranky.cz/>

PŘÍLOHA

B

**být - bydlit/bydlet - obyvatel - byt - příbytek - nábytek - dobytek - obyčej - bystrý -
bylina - kobyla - býk - babyka - Bydžov - Příbyslav
(Zbyněk, Zbyšek, Bylany, Hrabyně, Zbyslav, Byšice)**

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
být	bych, by, bychom, byste, abych, aby, bychom, abyste, kdybych, kdyby, kdybychom, kdybyste, bytí, živobytí, bývat, bývalý, dobyt, dobyvatel, neodbytný, nabýt, nabývat, odbýt, odbývat, odbyt, neodbytný, pozbyt, přebývat, přebytek, ubýt, ubývat, úbytek, zbýt, zbývat, zbytek, zabývat se, starobylý, ledabyle, bytelný, bytost, všudybyl
bydlit/ bydlet	obydlí, bydliště, bydlo, obydlený, zabydlený
obyvatel	obývat, obývání, obyvatelstvo, obývací, obyvatelný
byt	obytný, bytná, bytovka, ubytovna, Bylany
příbytek	přibýt, přibývat, příbyteček
nábytek	nábytkový, nábytkářský, nábytkářství, nábytkář, nábyteček
dobytek	dobyččí, dobytčářství, dobytče, dobytčář
zbytek	zbytečný, zbytečně, zbytečnost
obyčej	obyčejný, obyčejně, obyčejnost
bystrý	bystře, bystrost, bystřina, bystrozrak, bystrozraký, bystřít, zbystřít, Bystrouška, Bystrovany, Bystřice, Bystřec, Bystřany, Bystřé
bylina	bylinka, bylinkový, bylinářka, bylinkářka, býlí, býložravec, býložravý, černobýl, zlatobýl
kobyla	kobylka, kobyli, Kobylisy, Kobylnice, Kobyli
býk	býček, býčí, býkovec, Býkov, Býkovice

babyka	babykový
Bydžov	bydžovský
Přibyslav	přibyslavský
Zbyněk, Zbyšek, Bylany, Hrabyně, Zbyslav, Byšice	

Výklad některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných

živobytí - životní potřeby (strava), hmotné zajištění/ způsob života, životní úroveň

odbyt - prodej (výrobků, zboží)

starobylý - existující v dávné minulosti

všudybyl - čiperný člověk, který všude vnikne

ledabyle - nedbale, nepořádně

bytelný - mohutný, pevný, silný

bytná - osoba, která pronajímá byt, bere někoho do podnájmu

obyvatel - osoba, která něco obývá, někde sídlí

byt - soubor místností k bydlení

příbytek - byt, obydlí

dobytek - hospodářská zvířata (skot, vepř, kozy, ovce)

dobytče - jednotlivý kus dobytka

zbytek - to, co zbylo, zbývá

obyčej - ustálený způsob, zvyk

bystrý - rychle se dějící, pohybující/ rychlý, čilý, chápající

bystřina - prudký horský potok

bystrozrak - duševní bystrost, důmysl, předvídavost/ mající ostrý zrak

babyka - javor babyka – roste jako keř nebo stromek na okrajích lesů a keřových porostů téměř po celé Evropě, často roste i u nás

Bydžov - název města

Přibyslav - město v kraji Vysočina

Zbyněk, Zbyslav - křestní jména

černobýl - rostlina s drobnými žlutými květy, roste na sušších místech, často jako plevel. Používá se jako léčivá bylina při nechutenství, zažívacích potížích a při nemocech dýchacích cest.

zlatobýl (obecný) - lidově zvaný celík zlatobýl nebo také zlatá metla. Název vychází z barvy žlutých květů. Používá se jako léčivá bylina.

býkovec - bič ze spletených býčích žil nebo řemínků

býlí - starší název pro rostliny, léčivé byliny

býložravec - zvíře, které se živí rostlinnou potravou

Rozdíly v psaní a významu slov

být	bít
- existovat, nacházet se někde (jsem, budu)	- tlouct (biju, budu bít)
byt	bit
- obydlí	- tvar slovesa bít, tlouct (Někdo byl bit.)
dobýt	dobít
- zmocnit se bojem cizí země, hradu - s úsilím něco vyndat, vykopat (dobývat uhlí)	- utlouct, ubít - přestat bít (Její srdce dobilo dnes ráno.)
nabýt	nabít
- získat něco - zvětšit objem, narůst (Těsto kynutím nabylo.)	- ublížit někomu ranami, bitím (Nabil mu.) - naplnit nábojem (nabít pušku) - doplnit energii (nabít baterii, nabít mobil, nabíječka) - velmi naplnit (V sále bylo nabito do posledního místa.)
pobýt	pobít
- zdržet se, zůstat (Pobyl u babičky týden.)	- přibít na povrch (Pobil střechu plechem.) - hromadně usmrtit (Pobil všechny mouchy.)
přibýt	přibít
- zvětšit objem nebo množství (Přibyla nám práce.) - knižně přijít, dostavit se (Delegace přibyla z Prahy.)	- přitlouct (přibít hřebík)
přebýt	přebít
- zůstat navíc (Přebylo nám několik ponožek.)	- předstihnout, překonat (Přebil nás svou výmluvností.) - porazit vyšší kartou (Přebil krále esem.)
přebývat	
- zůstávat navíc (Přebývalo nám několik ponožek.) - zůstávat, zdržovat se, pobývat (Teta přebývala na návštěvě stále častěji.)	
odbýt	odbít
- udělat něco povrchně nebo ledabyly (odbylý domácí úkol) - odmítnout, odmrštit (Odbyl ho, že nemá čas.) - provedením, vykonáním se něčeho zhostit, zvláště něčeho povinného (Odbyl si zkoušky a měl volno.)	- pomocí úderů oznámit čas (Hodiny odbily půlnoc.) - ve sportu odrazit rukama (odbít míč, odbíjená)
ubýt	ubít
- přestat být součástí něčeho, snížit	- bitím usmrtit, zabít (Strýc ubil

<p>množství (Ve třídě ubyli dva žáci.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ubýt na váze – zhubnout (Po nemoci ubyl na váze.) 	<p>zmiji.)</p>
<p>vybýt</p> <ul style="list-style-type: none"> - zbýt, přebýt, zůstat (Vybylo mu deset korun.) 	<p>vybít</p> <ul style="list-style-type: none"> - zbavit energie, vyčerpat (vybít baterii, mobil, vybít si vztek) - zbavit zbraň náboje, vyndat náboj (vybít pušku) - vyhubit, úplně pobít (mouchy) - vyřadit ze hry při míčové hře „vybíjená“
<p>zabývat se</p> <ul style="list-style-type: none"> - věnovat se něčemu 	<p>zabít</p> <ul style="list-style-type: none"> - způsobit něčí smrt - zarazit, zatlouct (Zabil hřebík do stěny.)
<p>zbýt</p> <ul style="list-style-type: none"> - zůstat navíc (Zbyl nám kousek chleba.) 	<p>zbít</p> <ul style="list-style-type: none"> - nabít, natlouct <p>sbít</p> <ul style="list-style-type: none"> - stlouct dohromady
<p>býk</p> <ul style="list-style-type: none"> - samec skotu (krávy a býci), buvolů a antilop 	<p>bizon</p> <ul style="list-style-type: none"> - severoamerický divoký přežvýkavec příbuzný skotu
<p>babyka</p> <ul style="list-style-type: none"> - druh javoru 	<p>babička</p> <ul style="list-style-type: none"> - matka jednoho z rodičů, stará žena
<p>bydlo</p> <ul style="list-style-type: none"> - živobyčí 	<p>bidlo</p> <ul style="list-style-type: none"> - tyč (dřevěné bidlo)
<p>býlí</p> <ul style="list-style-type: none"> - plevel, slovo odvozené od slova bylina 	<p>bílý</p> <ul style="list-style-type: none"> - bílá barva <p>bílí</p> <ul style="list-style-type: none"> - bílá barva (bílí ptáci) - přítomný čas slovesa bílit - natírat na bílo
<p>bylina</p> <ul style="list-style-type: none"> - rostlina s dužnatým stonkem (pampeliška) 	<p>Bílina</p> <ul style="list-style-type: none"> - název města a řeky v severních Čechách

L

**slyšet - mlýn - blýskat se - polykat - plynout - plýtvat - vzlykat - lysý - lýtko - lýko -
lyže
- pelyněk - plyš - slynout - plytký - vlys - Volyně**

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
slyšet	slyšitelný, slyšitelnost, slýchat, neslyšně, neslyšící, nedoslýchavý, nedoslýchavost, uslyšet, vyslyšet, vyslýchat, neslýchaný
mlýn	mlynář, mlynářka, mlynářský, mlýnský, mlýnice, mlýnek
blýskat se	blýsknout se, zablýsknout se, blýskavý, blyštět se, oblýskaný, blýskavice, blýskání
polykat	polykání, spolykat, polykač, zalykat se
plynout	plyn, plynný, plynový, plynojem, plynárna, plynoměr, plynovod, plynulý, plynně, rozplynout se, rozplývat se, splynout, splývat, splývání, splývavý, vyplývat, oplývat, doplynout, odplynout
plýtvat	plýtvání, vyplýtvat
vzlykat	vzlyk, vzlykot, vzlykání, vzlykající, vzlyknout, rozvzlykat se, zavzlykat
lysý	lysina, lysinka, lyska, lysohlavý, olysalý, Lysá, Lysolaje
lýtko	lýtkový
lýko	lýčí, lýčený - lýkový, lýkovec, lýkožrout
lyže	lyžovat, lyžař, lyžařka, lyžařský, lyžování, zalyžovat si
pelyněk	pelyňkový
plyš	plyšový, plyšák
slynout, plytký, vlys, Volyně	

Výklad některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných

nedoslýchavý - být nahluchlý, neslyšet

na jedno ucho

neslýchaný - velmi zvláštní, neobyčejný, ojedinělý

mlýnice - prostor, kde se provádí mletí suroviny

oblýskaný - věc, která se stala opotřebením lesklou

blýskavice - blýskání bez bouřky, blesky bez hřmění/ kometa

zalykat se - zadusit se

polykat - přemísťovat potravu z úst do žaludku

plynojem - nádrž na plyn

plynoměr - přístroj na měření spotřeby plynu

splývání - plout po povrchu vody bez pohybu rukou a nohou

plynně - plynule (hovořit)

rozplynout se - změnit se z tuhé látky v kapalnou/ zmizet, ztratit se

rozplývat se - projevit své kladné citové pohnutí (Rozplýval se nad jejich miminkem.)

oplývat - mít něčeho hojnost nebo nadbytek (oplývat bohatstvím)

plýtvat - mrhat, nadbytečně vydávat, utrácet

vzlykat - přerývavě naříkat, plakat
lysina - místo, obvykle na hlavě, buď lysé, anebo pokryté světlou srstí (kráva, kůň)
Lysolaje - městská čtvrť v Praze
lýtko - svalnatá zadní část nohy pod kolenem
lýkovec - zjara kvetoucí jedovatý keř s růžovými květy a červenými bobulemi
lýkožrout - malý brouk poškozující kůru jehličnatých stromů

pelyněk (pelyněk černobýl) - plevel a zároveň léčivá rostlina. Používá se při trávicích potížích a onemocnění dýchacích cest.
plyš - měkká tkanina s delším vlasem (plyšový medvídek, potah na křesle)
plytký - povrchní, jalový
vlys - ozdobný pás ve stavebnictví, zpravidla vodorovný pruh na stěně, okně, dveřích
Volyně - město v Jihočeském kraji

Rozdíly v psaní a významu slov

<p>mlýn</p> <ul style="list-style-type: none"> - zařízení na rozemílání obilí nebo i jiných pevných hmot (solné mlýny) 	<p>mlít</p> <ul style="list-style-type: none"> - drtit nadrobno (mlít obilí, kávu)
<p>blýská se</p> <ul style="list-style-type: none"> - objevují se blesky 	<p>blízká</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedaleká
<p>plynout</p> <ul style="list-style-type: none"> - pomalu, zvolna míjet (Čas plyne jako voda.) 	<p>linout se</p> <ul style="list-style-type: none"> - téct, řinout se (Proudy vody se linuly ze zatažené oblohy.) - jemně se šířit (Z kuchyně se linula vůně koláče.)
<p>vyplývat</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyvinout se jako následek něčeho 	<p>vyplivát</p> <ul style="list-style-type: none"> - pliváním dostat ven z pusy
<p>lysá</p> <ul style="list-style-type: none"> - holá, bez porostu 	<p>lísá se</p> <ul style="list-style-type: none"> - otírá se o někoho nebo o něco, tvar slovesa lísat se (Pes se lísá k pánovi.)
<p>lyska</p> <ul style="list-style-type: none"> - vodní pták s bílou lysinkou nad zobákem 	<p>líška</p> <ul style="list-style-type: none"> - keř, na kterém rostou lískové ořechy <p>liška</p> <ul style="list-style-type: none"> - psovité šelma s rezavě zbarvenou srstí
<p>lýčí</p> <ul style="list-style-type: none"> - lýko - pletivo pod kůrou stromů 	<p>líčí</p> <ul style="list-style-type: none"> - popisuje, tvar slovesa líčit (Spisovatel v knize líčí své zážitky.) - nastražuje, tvar slovesa líčit (Pytlák líčí past.) <p>líčit se</p> <ul style="list-style-type: none"> - malovat se (Maminka se nalíčila a šla do práce.)
<p>lýčený</p> <ul style="list-style-type: none"> - z lýka (lýčený provaz) 	<p>líčený</p> <ul style="list-style-type: none"> - popisovaný (Příběh líčený v této knize se opravdu stal.)
<p>lyže</p> <ul style="list-style-type: none"> - sportovní náčiní 	<p>líže</p> <ul style="list-style-type: none"> - tvar slovesa lízat (Dítě líže zmrzlinu.) <p>ližiny</p>

	<ul style="list-style-type: none">- kovové nebo dřevěné trámce, které slouží k posunování těžkých věcí, najdeme je také na střeše auta. Jsou to podélné lišty, na které se dá připevnit nosič na kola nebo autozahrádka- střešní ližiny.
<p style="text-align: center;">slynout</p> <ul style="list-style-type: none">- být něčím proslulý, známý (Slynul/ proslul svou moudrostí/ krásou.)	<p style="text-align: center;">slina</p> <ul style="list-style-type: none">- výměšek žláz v ústní dutině

M

my- mýt - myslit/myslet - mýlit se - hmyz - myš - hlemýžď - mýto - mýtít - zamykat - smýkat - dmýchat - chmýří - nachomýtnout se - Litomyšl

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
my	
mýt	mycí, myčka, pomyje, umyvadlo/umývadlo, umývárna, umýt, umývat, mýval, mýdlo, mýdlový, mydlit, mydlář
myslit/ myslet	mysl, smysl, myšlenka, smyšlenka, vymyslet, usmyslet si, domyslet, pomyslet, pomýšlet, přemýšlet, vymýšlet, výmysl, nesmysl, úmysl, důmyslný, smyslný, smýšlení, zamýšlet se, průmysl, myslivec, myslivna, myslivost, Přemysl, Nezamysl, Nezamyslice
mýlit se	mýlka, mylný, omyl, neomylný, zmýlit se, pomýlit se
hmyz	hmyzí, hmyzožravec, odhmyzit
myš	myší, myška, myšice, myšina, myšilov (káně)
hlemýžď	hlemýždí
mýto	mýtné, Vysoké Mýto
mýtít	mýtina, vymýtít, vymycovat
zamykat	odemykat, pozamykat, mykat, mykaný, nedomykavost, vymykat se, výmyk, přimykát se
smýkat	smýknout, smyk, smýčit, vysmýčit, smyčec, smyčka, přesmyčka, průsmyk
dmýchat	rozdmýchat, dmychadlo/ dmýchadlo
chmýří	chmýříčko, ochmýřený
nachomýtnout se	přichomýtnout se, ochomýtat se
Litomyšl	litomyšlský
mys, Kamýk, sumýš	

Výklad některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných

mydlář - výrobce nebo obchodník s mýdlem. Známy je pražský kat Jan Mydlář žijící v 17. století, v tomto případě se jedná pouze o příjmení.

mýlit se - plést se, mást se

myšina - pach po myších nebo připomínající myši

nedomykavost (srdeční chlopně) - neschopnost uzavření, netěsnění

mýtít - kácet, zbavovat stromů

smýkat - trhavě něco táhnout nebo vléct, klouzavě se pohybovat

dmýchat - vhánět vzduch, foukat

dmychadlo - přístroj na stlačování a vhánění vzduchu

chmýří - jemné peří, chloupky

nachomýtnout se - náhodou se někde objevit, připlést se k něčemu

mys - skalnatý výběžek pevniny do moře

pomyje - splašky z umytého nádobí (i se zbytky jídla)

sumýš - mořský živočich, dostal lidový název mořská okurka pro své válcovité protáhlé tělo

mýval - šelma s hustým kožichem žijící u vod

průsmyk - hluboké údolí procházející napříč horským hřbetem

smýkat - trhavě něco po něčem táhnout, vléct, sem tam prudce něčím pohybovat

výmyk - cvik na hrazdě

Litomyšl - město v Pardubickém kraji

mykaný - příze, která má vlákna urovnaná jedním směrem

Rozdíly v psaní a významu slov

my - osobní zájmeno my v 1. pádě (My jsme tam byli dříve.)	mi - osobní zájmeno já ve 3. pádě (Dej mi to! – Dej mně to!)
mýt - čistit vodou, umývat	mít - vlastnit nebo v souslovích mít rád, mít v oblibě
myji - umývám, omývám	míjí - plyne, ubíhá (čas) - přejít (minout) někoho, něco - projít okolo něčeho
mýval - medvídek - sloveso mývat v minulém čase	míval - měl, vlastnil
myslit - myslet (užívat rozumu k úsudku)	mísit - míchat, spojovat dohromady
mýlí se - dopouští se omylu	milý - milovaný, drahý, příjemný míle - 4. pád jednotného čísla od slova míle (jednotka délky – přibližně 1609 m)
myška - malá myš	miska - malá mísa, nádoba
myčka - přístroj na mytí nádobí	Micka - časté jméno pro kočky
vymýtit - vykácet, vysekat, ale i odstranit, vyhubit, vyhladit něco nežádoucího	vymítat - vymetat, v přeneseném významu dělat pořádek, vyhánět
mykat - urovnávat vlákna přediva	míkat se - míhat se
smýčit - uklízet, otírat, stírat prach	smítko - drobná částička smetí
dmýchat - vhánět vzduch, foukat	míchat - mísit
nachomýtnout se - k něčemu se náhodou připlést	omítnout - nahazovat omítku odmítnout - nepřijmout

P

pýcha - pytel - pysk - netopýr - slepýš - pyl - kopyto - klopýtát - třpytit se - zpytovat -
pykat - pýr - pýřit se - čepýřit se
(Chropyně, Pyšely, Spytihněv)

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
pýcha	pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych, Přepychy
pytel	pytlový, pytlík, pytlíček, pytlovina, pytlák, pytlačit, pytláctví
pysk	ptakopysk, pyskatý, pyskoun, Solopysky
netopýr	netopýří
slepýš	slepýší
pyl	opylovat, opylovač
kopyto	kopýtko, sudokopytník, lichokopytník
klopýtát	klopýtnout, klopýtnutí
třpytit se	třpyt, třpytka, třpytivý, zatřpytit se
zpytovat	zpytavý, zpytování, nevyzpytatelný, nevyzpytatelně, jazykozpyt, jazykozpytec
pykat	odpykat
pýr	pýř, pýřavka, pýří, zapýřený, suchopýr
pýřit se	pýřivý, zapýřit se
čepýřit se	rozčepýřit se, načepýřit se
Chropyně, Pyšely, Spytihněv	

Výklad některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných

zpychnout - zpyšnit – stát se pyšným
Přepychy - obec v Královéhradeckém kraji
pytel - vak, obal na různé věci
pytlovina - hrubá tkanina na pytle
pysk - pohyblivá část tlamy u zvířat
ptakopysk - vejcorodý savec s čelistmi rozšířenými v plochý zobák
Solopysky - osada, část obce, ve Středočeském kraji
pyskoun - mořská ryba s nápadně velkými pysky
slepýš - beznohý plaz podobný hadovi
kopyto - tvrdé zakončení nohy některých zvířat, chránící obal
lichokopytník/ sudokopytník - savec s lichým/ sudým počtem prstů, opatřených kopyty na každé noze
klopýtát - zakopávat

třpytit se - lesknout se
třpytka - třpytivá rybářská umělá nástraha
zpytovat - přemýšlet, pečlivě zkoumat (zpytovat svědomí)
jazykozpyt - jazykověda, nauka o jazyce
nevyzpytatelný - nevypočitatelný, nepředvídaný, záhadný
pykat - nést následky za špatné činy
pýr - tráva (plevel) s dlouhými podzemními výhonky
pýřavka, pýř - pýr
pýří - chmýří, jemné chloupky nebo vlákna (pýří pampelišky)
suchopýr - bylina (podobná trávě) s chomáčkem chlupů připomínajících vatu
pýřit se - červenat se (pýřit se studem, hněvem)

čepýřit se - natřásat se/ čechrat si peří/ zlobit se/ ježít se

Rozdíly v psaní a významu slov

<p>pýcha</p> <ul style="list-style-type: none"> - namyšlenost, domýšlivost, nadutost 	<p>píchá</p> <ul style="list-style-type: none"> - bodá, zasahuje něčím ostrým, špičatým
<p>pyšný</p> <ul style="list-style-type: none"> - povýšený, nadutý, domýšlivý 	<p>piš</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozkazovací způsob od slovesa psát (Piš domácí úkol!)
<p>pýchavka</p> <ul style="list-style-type: none"> - bělavá houba, jejíž vnitřek obsahuje v době zralosti žlutohnědý prach s výtrusy. Když na zralou houbu zatlačíme, oblak s výtrusy vyfoukne ven. 	<p>píchat</p> <ul style="list-style-type: none"> - zasahovat něčím špičatým a ostrým - bodat
<p>pych</p> <ul style="list-style-type: none"> - pytlačení, lovení zvěře bez povolení 	<p>vpich</p> <ul style="list-style-type: none"> - píchnutí
<p>pysk</p> <ul style="list-style-type: none"> - pohyblivá část tlamy u zvířat, ret 	<p>pisk</p> <ul style="list-style-type: none"> - část ptačího pera <p>pískot</p> <ul style="list-style-type: none"> - zvuk pískání
<p>na pysku</p> <ul style="list-style-type: none"> - část tlamy u zvířat, ret 	<p>na písku</p> <p>písek - sypká zemina obsahující zrnka nerostů žluté a šedé barvy (Děti si hrály na písku.)</p>
<p>slepýš</p> <ul style="list-style-type: none"> - beznohý plaz podobný hadu 	<p>slepíš</p> <ul style="list-style-type: none"> - spojiš (lepidlem)
<p>pyl</p> <ul style="list-style-type: none"> - jemný žlutý prášek v květech rostlin 	<p>pil</p> <ul style="list-style-type: none"> - minulý čas od slovesa pít (Táta pil pivo.)
<p>opylovat</p> <ul style="list-style-type: none"> - oplodňovat pylem (přenášet pyl na květy) 	<p>opilovat</p> <ul style="list-style-type: none"> - opracovat, obrousit pilníkem
<p>kopyto</p> <ul style="list-style-type: none"> - rohovitý obal konce prstů některých savců (koňské kopyto) 	<p>kopinatý</p> <ul style="list-style-type: none"> - přídavné jméno odvozené od slova kopí (jitrocel kopinatý)
<p>pykat</p> <ul style="list-style-type: none"> - nést trest za něco 	<p>pikat</p> <ul style="list-style-type: none"> - hrát na pikolu (malá flétna) - při hře na schovávanou
<p>pyká</p> <ul style="list-style-type: none"> - nese trest za něco 	<p>píka</p> <ul style="list-style-type: none"> - zbraň podobná kopí - začínat od píky - začínat od začátku, v nejnižší funkci

S

syn - sytý - sýr - syrový - sychravý - usychat - sýkora - sýček - sysel - syčet - sypat
(syrý, Bosyně, Syneč, Sychrov)

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
syn	synek, synovský, synovec, zlosyn, Syneč
sytý	sytost, dosyta, sytit, nasytit, přesytit, zasytit, dosytit se, nenasyta
sýr	sýrový, sýraň, sýrárna, sýrašství, syrovátka, syreček, syřidlo, Syrovice
syrový	syrovinka, syrůvka, zasyrova
sychravý	sychravo, Sychrov
usychat	osychat, vysychat, zasychat, přesychat, prosychat, dosychat
sýkora	sýkorka, sýkořice
sýček	sýčkovat, sýc
sysel	syslí, syslit, syslice, sysle, Syslov
syčet	sykat, syknout, sykot, syčení, zasyčet, sykavky, syčivý, syčák, syčárna, syčáctví
sypat	sypký, sýpka, sypátko, sypek, sypkovina, nasypat, násyp, nasypaný, osypaný, osypky, posypat, vysypat, zasypat, zásyp
syrý, Bosyně, Syneč, Sychrov	

Výklad některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných

zlosyn - zlý člověk, ničema

Syneč - vesnice ve Středočeském kraji

syrovátka - kapalina, která zbude po sražení mléka při výrobě sýrů

syreček - sýr z tvarohu ve tvaru koláčků

syřidlo - látka obsahující kyselinu

mléčnou, používá se k vysrážení tvarohu z mléka

Syrovice - obec v Jihomoravském kraji

syrovinka (ryzec syrovinka) -

hnědočervená lupenatá houba, která se dá jíst syrová

syrůvka - lidový název pro syrovinku

sychravo - chladno a vlhko

sýkořice - sýkořice vousatá - pták menší než vrabec

sýček - malá sova žijící blízko lidských obydlí

sýčkovat - očekávat neúspěch, neštěstí nebo něco nepříjemného a strašit tím

sýc - sýc rousný - menší druh sovy

sysel - menší stepní hlodavec přespávající zimu

syslice/ sysle - samice sysla/ mládě sysla

syslit - něco hromadit, schovávat si

sykavka - souhláska s typickým sykavým šumem (s, ž)

syčák - nepěkně jednající člověk, darebák

sýpka - budova, prostor na uskladnění vymláceného obilí

násyp - dlouhá nasypaná hromada hlíny, písku, kamení

sypek - pevný povlak peřin, do něhož se dává peří

sypkovina - hustá bavlněná látka, z níž se šijí sypky peřin

osypky - infekční virové onemocnění, doprovázené vyrážkou

Rozdíly v psaní a významu slov

syn	síň
- dítě (chlapec)	- místnost, obvykle velká, sloužící ke slavnostním účelům (výstavní síň)
u syna	usíná
- u potomka	- skoro spí
syťý	masitý
- člověk - nasycený, najedený	- obsahující maso, připravený z masa
- syté jídlo - výživné, způsobující pocit sytosti	
- sytá barva - výrazná	
sytá	síta
- najedená/ barva	- náčiní k prosévání, oddělování
(ze) sýra	síra
- z mléčného výrobku	- žlutý nerost, chemický prvek (síra na sirkách)
syrový	sírový
- neuvařený	- ze síry, obsahující síru
sýrový	- vypadající jako síra
- ze sýra	
syrý	sírý
- básnický syrový, vlhký (syrá zem, nevlídné, syré počasí)	- opuštěný, osiřelý (sirotek)
syčárna	hasičárna
- lumpárna, darebáctví, lotrovina	- požární zbrojnice
sypat	sípat
- nechat padat dolů něco sypkého	- chraptět

V

vy - vysoký - výt - výskat - zvykat - žvýkat - vydra - výr - vyžle - povyk - výheň - slova s předponou vy-, vý- (cavyky, kavyl, vyza, Vyškov, Vyšehrad)

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
vy	vykání, vykat
vysoký	vyšší, výška, výše, výšina, vysoko, povýšit, povyšovat se, vyvyšovat se, zvýšit, zvýšení, vyvýšenina, výš, nejvýš, zvysoka, výškoměr, vysočina, Vysočany, Vyšehrad, Vyškov, vysokohorský, výsost, navýsost
výt	zavýt, vytí
výskat	výskot, výskání, výsknutí, zavýsknout
zvykat	zvyk, zlozvyk, zvyknout si, nezvyknout si, zvyklost, zvyklý, navyknout, navykat, návyk, odvykat, odvyknout, přivykat, přivyknout, uvyknout, obvyklý, neobvyklý, obvykle, neobvykle, nezvyk, nezvykle
žvýkat	žvýkáci, žvýkání, přežvykovat, přežvýkavec, žvýkačka
vydra	vydrovka, vydří
výr	výří
vyžle	vyžlátko
povyk	povykovat, povykování
výheň	
slova s předponou vy-, vý-	výdech, výcvik, vycházka, výlet, vyhlídka, výbor, výrobek, výsledek, výkres, výnos, výraz, výbava, vydavatel, vybíjená, výdělek, vysavač, výhybka, výhrada, výběr, vyslanec, výběžek, vybraný, východní, vypůjčený, vymalovaný, výrazný, výletní, vycházkový, vydlážděný, vydaný, vycpaný, vyhozený, vystavený, vyšitý, vynalezený, vykácený, vykvetlý, vydatně, výborně, vytrvale, vylekaně, vyčítavě, výhradně, vyčerpaně, vyhýbavě, výstředně, výjimečně, vyváženě, vyrobit, vynést, vytrhnout, vyčarovat, vyčíst, vynalézt, vysát, vyjít, vybrat, vyjádřit, vychovat, vyrůst, nevyhrát, povytáhnout, převelyprávět, bezvýsledný
cavyky, kavyl, vyza, Vyškov, Vyšehrad	

Význam některých vyjmenovaných slov a slov příbuzných

vykání - oslovovat někoho zájmenem vy

výt - vydávat pronikavé táhlé zvuky (Vlk vyje na měsíc.)

výškoměr - palubní přístroj k měření výšky letu letadla

vysočina - krajina nad 200 m nadmořské výšky

výsost (Jeho, Vaše) - v titulu panovníka, vysokých šlechticů

výskat - radostně vykřikovat (Děti vyskají radostí.)

zvyk - ustálený způsob chování

zlozvyk - špatný návyk

žvýkat - drtit zuby a pohyby úst

přežvýkavec - sudokopytník, který má složený žaludek a potravu přežvykuje

vydra - vodní zvíře s hnědou srstí

vydrovka - čepice z vydří kožešiny

vyžle - hubený člověk/ původně plemeno štíhlého loveckého psa

povyk - rámus, křik

výheň - vysoká teplota/ ohniště, do kterého se vhání vzduch za účelem zvýšení žáru

cavyky - okolky

kavyl - druh trávy, roste v suchých oblastech Čech a Moravy

vyza - obrovitá mořská ryba

Rozdíly v psaní a významu slov

<p>vy</p> <ul style="list-style-type: none"> - oslovení, vykání 	<p>ví</p> <ul style="list-style-type: none"> - zná
<p>výr</p> <ul style="list-style-type: none"> - největší sova se štětičkami delších per na hlavě 	<p>vír</p> <ul style="list-style-type: none"> - krouživý pohyb vzduchu nebo vody <p>vir</p> <ul style="list-style-type: none"> - infekční činitel velmi malých rozměrů
<p>výš</p> <ul style="list-style-type: none"> - více vysoko 	<p>víš</p> <ul style="list-style-type: none"> - znáš
<p>zvykat</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvyknout něčemu 	<p>zviklat</p> <ul style="list-style-type: none"> - znejistit někoho
<p>výt</p> <ul style="list-style-type: none"> - vydávat táhlý zvuk 	<p>vít</p> <ul style="list-style-type: none"> - splétat <p>Vít</p> <ul style="list-style-type: none"> - křestní jméno
<p>výška</p> <ul style="list-style-type: none"> - vzdálenost od země vzhůru 	<p>vížka</p> <ul style="list-style-type: none"> - malá věž, věžička
<p>výskat</p> <ul style="list-style-type: none"> - radostně křičet 	<p>vískat</p> <ul style="list-style-type: none"> - probírat se ve vlasech
<p>výská</p> <ul style="list-style-type: none"> - povykuje 	<p>víska</p> <ul style="list-style-type: none"> - vesnice
<p>vysutý</p>	<p>visutý</p>

<ul style="list-style-type: none"> - vysunutý - sunutím umístěný dopředu 	<ul style="list-style-type: none"> - být upevněn ve výši, zavěšený, visící (visutý most)
<p style="text-align: center;">vyset</p> <ul style="list-style-type: none"> - zasít do země 	<p style="text-align: center;">viset</p> <ul style="list-style-type: none"> - být zavěšený ve vzduchu
	<p style="text-align: center;">vila</p> <ul style="list-style-type: none"> - výstavnější dům <p style="text-align: center;">víla</p> <ul style="list-style-type: none"> - pohádková bytost

Z

brzy - jazyk - nazývat (se) - Ruzyně

vyjmenovaná slova	příbuzná slova
brzy	
jazyk	jazykový, jazýček, jazylka, cizojazyčný, dvojazyčný, jazykovědec, jazykověda, jazykozpyt, jazykář, jazykolam
nazývat (se)	nazývá, vyzývat, vzývat, vyzývavý, vyzývatel, ozývat se, výzva
Ruzyně	ruzyňské

Význam vyjmenovaných slov a některých slov příbuzných

jazyk - svalnatý orgán v ústní dutině, orgán chuti a řeči/ co se jazyku podobá (jazyk u boty, jazyk světla)/ soustava vyjadřovacích a sdělovacích prostředků (český, anglický)

jazýček - zdobnělina jazyka (mlsný jazýček)/ ukazatel kývající kolem osy (vah)

jazykověda - věda o jazyku a jazykové komunikaci

jazykozpyt - jazykověda

jazykolam - slovní hříčka, která se obtížně vyslovuje

cizojazyčný - v cizím jazyce

jazylka - kost v hltanu, pod dolní čelistí, upínají se na ni některé svaly jazyka, hltanu. Tvarem připomíná podkovu.

vyzývat - vybízet někoho, dát podnět k činnosti (k tanci)

výzva - dát podnět k činnosti, vybídnout (ke klidu, souboji)

vyzývavý - velmi nápadný, provokativní (účes, oblečení)

vyzývatel - kdo vyzývá (k bitvě, soutěži)

Ruzyně - vlastní název, část Prahy, dříve pojmenování letiště

Rozdíly v psaní a významu slov

brzy	brzičko
- v krátkém čase, za krátkou dobu, zanedlouho, hned	- velmi brzo, co nevidět (přípona - ičko)
nazývat se	nazívat se
- mít jméno, název, jmenovat se	- hodně a opakovaně zívát (při únavě)
vzývat	vzít
- prosebně volat o pomoc, uctívat (vzývat Boha)	- sebrat